

DRUGI DIO.

Razni obredi preko godine.

Općenite bilješke.¹

1. U ovom dijelu govori se o blagoslovu svijeća na Svijećnicu, pepela na Pepelnicu i palma na Cvijetnicu; zatim o obredima triju posljednjih dana Velikoga tjedna.

2. Obredi na Svijećnicu, Pepelnicu i Cvjetnicu te posljednja tri dana Velikoga tjedna smiju se obavljati samo na dva načina: ili po misalu ili po Memoriale Rituum Benedicti XIII.² Prema tomu će ovaj dio obuhvatati dva odsjeka: Obredi po Memoriale Rituum i isti obredi ali svečanim načinom po misalu.

3. Po misalu, dakle svečanim načinom uz pjevanje i asistenciju đakona i subđakona, imaju se ti obredi izvoditi u svim crkvama katedralnim, kolegiatnim,³ konventualnim⁴ (gdje je *obligatio chori*) i župskim; u konventualnim i župskim, razumije se, ako je dosta klera.

4. Po Memoriale Rituum imaju se vršiti obredi u svim onim konventualnim⁵ (gdje je *obligatio chori*) i župskim⁶ crkvama, u kojima se ne mogu vršiti po misalu, jer nema dosta klera, ali se mogu dobiti 3 ili 4 klerika. — Ako se u tim crkvama ne mogu obavljati obredi Velikoga tjedna ni po Memoriale Rituum, tada u redovničkim crkvama strogih redova (pri zatvorenim vratima) ili još bolje u privatnim njihovim oratorijima čita poglavar svetu misu na Vel. četvrtak i pod njom pričesti članove svoje kuće, ostali se obredi ne vrše niti na ovaj dan, niti na dva dana, što slijede. U župskim pako crkvama, u kojima se ne bi ni po Memoriale Rituum mogli obavljati obredi Velikoga tjedna, imaju se ispustiti, samo na Vel. četvrtak mogla bi se služiti tiha sv. misa, ali uz dopuštenje Ordinarija, koje valja svake godine iznova tražiti.⁷ Na Vel. subotu valja svakako i u ovakovim župskim crkvama, koje imaju *fontem baptismalem fixum*,⁹ izvršiti obrede po Memoriale Rituum.¹⁰

¹ Poredi: V. ab Appeltern I. n. 346. ² Cijeli naslov glasi: Memoriale Rituum pro aliquibus praestantioribus sacris functionibus persolvendis in minoribus ecclesiis parochialibus jussu Benedicti XIII. Pont. Max. editum. — ³ Crkve, koje imaju collegium canonicorum. — ⁴ Ili regularne (redovničke), quae pro habitatione, divinisque officiis Religiosorum principaliter erectae sunt. Reiffenstuel kod V. ab Appeltern. — ⁵ D. a. 3697, XVII. — ⁶ Memoriale je i izdan za manje župske crkve. — ⁷ D. a. 2799, II. — ⁸ Ib. 2616, I. — ⁹ Ib. 630. — ¹⁰ Ib. 2970, V.

ventu
stalnc
ljati :
crkve
Mem
sljedr
indul

Pepel
sveča
Buđ
će b
riale
onda

učinit
tuma

signa
tionē
Urbis
recto
eccles
mini
insue
gatio
4. D
Visit
tate
datu

coru

trebn
viti (

vršiti
Isto
u sar
App
odlu

5. U crkvama, koje nijesu ni katedralne, ni kolegijatne, ni konventualne, ni župske, te u javnim i polujavnim kapelama, u kojima se stalno čuva presv. Sakramenat, ako imadu dosta klera, mogu se obavljati svi ovi obredi po misalu, dakle svečano.¹ Ako nemaju takove crkve i kapele dosta klera, tada se mogu u njima obredi vršiti po Memoriale Rituum na Svijećnicu, Pepelnicu i Cvjetnicu,² ali na posljednja tri dana Velikoga tjedna ne smiju bez posebnoga papinskoga indulta.³

6. Prema tomu govori se ovdje, kako se obredi na Svijećnicu, Pepelnicu, Cvjetnicu i tri posljednja dana Velikog tjedna imaju vršiti svečanim načinom po misalu i jednostavnije po Memoriale Rituum. Budući da je svrha ovoga rada više se obazirati na manje crkve, to će biti prije govor o tim obredima, kako se imadu vršiti po Memoriale Rituum i to svi obredi redom, što ih Memoriale sadržava, a onda kako se isti obredi imadu po misalu svečano vršiti.

7. Što se tiče obreda prema Memoriale, bit će najbolje tako učiniti, da se navede cijeli³ Memoriale doslovno, a u notama doda tumač ove ili one akcije.

I. OBREDI PO „MEMORIALE RITUUM“.

Monitum.^{1*}

Ut Ritus, ac sacrae Caeremoniae, visibilia Religionis ac pietatis signa, per quae mentes fidelium ad rerum altissimarum contemplationem excitantur, in minoribus ecclesiis parochialibus almae hujus Urbis exacte ac uniformiter exerceantur: utque hujusmodi ecclesiarum rectores ab exsolvendis functionibus illis praecipuis, quibus alma Mater ecclesia praestantiora nostrae Redemptionis indixit recolenda mysteria, minime vel perstrictus parochialium clericorum numerus detineat, vel insuetorum rituum anfractus deterreat; ex decreto particularis Congregationis, a Ss. Domino nostro Benedicto PP. XIII. indictae, sub die 4. Decembris proxime elapsi anni 1724 pro nonnullis ad sacram Visitationem ecclesiarum parochialium Urbis spectantibus, et a Sanctitate Sua confirmato, rectoribus ipsis Memoriale hoc Rituum, typis datum, proponitur observandum.

Exactissimam praescriptorum rituum, cum perstrictissimo clericorum numero, exhibet praxim. Ut plurimum tres tantum requirit:

¹ Ako na koji način zavise od župske crkve, tada će biti svakako potrebno, da traže dopuštenje u biskupa, makar i mogu te funkcije svečano obaviti (D. a. 3366; 3608, I). — ² D. a. 3813, I. — ³ Ib. 3390.

* De Amicis (II. 83, 15) veli, da se obredi po Memoriale Rituum mogu vršiti s pjevanjem samo, ako ima pjevača, pozivajući se na A Carpo i De Herdta. Isto tako i Müller (str. 124, 3) misli, da se može pjevati, gdje je običaj. Pa ni u samom Memoriale nigdje se ne brani, a ni ne zapovijeda pjevanje. — Ab Appeltern veli da se imaju obredi vršiti *sine cantu* krivo se pozivajući na odluku S. R. C. u D. a. 3505, VI.

vix quartum desiderat. Parocho tamen curae erit, designatos clericos,² quasi manuducens, praecedenter in actionibus peragendis instruere, ut in eisdem attente, et expedite se gerant, neque oscitanter, quo se vertant, nesciant.

Eosdem insuper clericos modulari, aequa vocum concordia, ea, quae in processionibus recitanda praecipiuntur, edoceat: quaeque, ut inoffenso percurrantur pede, suis locis, in ipso hoc Memoriali, per extensum inserere, consonum visum est;³ ut unus idemque libellus, et quae agenda, et quae recitanda, suppeditet.

Sex, semel in anno occurrentes, functiones enucleate exponuntur: ex quibus haud difficile erit, methodum excerpere pro consimilibus: ut in omnibus custodia sacrarum Caeremoniarum semper effulgeat.

TITULUS I.

De benedictione candelarum in festo Purificationis B. Mariae Virgints.

Caput I.

De praeparandis pro benedictione, processione et Missa.

In abaco seu credentia altaris majoris:

1. Calix pro Missa, cum omnibus ornamentis coloris albi: ni festum incidat in Dominica privilegiata, quia tunc coloris violacei.
2. Planeta, stola et manipulus coloris albi, vel violacei, si in Dominica ut supra.⁴
3. Thuribulum, et navicula cum thure.
4. Vas aquae benedictae cum aspensorio.
5. Pelvis cum medulla panis, et vasa pro lotionem manuum post distributionem candelarum.
6. Manutergium.
8. Pelvicula cum ampullis vivi et aquae, et mappula ad manus tergendas.
8. Exemplaria hujus Memorialis⁵ pro recitandis in processione.

² Miesto klerika mogu se upotrebiti laici, odrasliji dječaci ili učenici, samo ih valja dobro uvježbati i dati im druga odijela. Tako V. ab Appeltern pozivajući se na A. a Carpo i de Herdta (V. ab Appeltern I, 346 u noti 4). Poredi također: de Amicis II; 83, 4; Müller, str. 124, 1. To vrijedi za sve funkcije, o kojima će biti govor. Gdje će se god govoriti u Memoriale Rituum o klericima, razumijevaj uvijek dobro uvježbane dječake, gdje nema klerika. — Kad se u Memoriale govori o tri ili četiri klerika, ne će se timi reći, da ih ne bi smjelo biti više.

³ Mi ćemo tekst ispuštati radi prostora, nego ćemo samo upozoriti na Misal.

⁴ Kalež i misno odijelo mogu se prirediti i u sakristiji, ako se poslije blagoslova odnosno poslije procesije vraća u sakristiju (Müller str. 129). To se preporučuje svakako, ako se u crkvi radi nezgodna prostora, ne mogu te stvari smjestiti, kako bi dolikovalo.

⁵ Ili kakova druga knjiga (n. pr. mali misal), u kojoj se nalazi ono, što treba bilo pjevati bilo recitirati.

In altari:

1. Pallium⁶ violaceum faciliter amovibile, et aptatum super aliud albi coloris, si Missa erit de Beata Maria.
2. Missale in cornu epistolae super pulvino violaceo, vel parvo legili.

Prope cornu epistolae in plano:

1. Mensa cooperta mantili albo, et super eam candelae benedicendae, similiter aliqua mappa munda coopertae.
2. Crux processionalis.

In sacristia:

1. Tria superpellicea pro clericis.⁷
2. Amictus, alba, cingulus, stola et pluviale coloris violacei pro Celebrante.⁸
3. Foculus cum igne et forcipe.

Caput II.

De sacris ritibus in festo Purificationis Beatae Mariae Virginis absolvendis.

§. I. De benedictione candelarum.

1. Circa horam diei Tertiam⁹ tres clerici, talari habitu induti, accipiunt superpellicea in sacristia, atque disponunt omnia, ut in Capite praecedente.¹⁰

2. Festivo Campanarum sonitu convocetur populus.

3. Celebrans, facta praeparatione ad Missam, ac lotis manibus in sacristia, ministrantibus secundo et tertio clerico, accipit super cotam¹¹ amictum, albam, cingulum, stolam, et pluviale coloris violacei. (Si fuerit dies Dominica, Celebrans sic indutus benedicit aquam pro aspersione, ut in Missali.)

4. Interim primus clericus amovet ab altari vasa florum,¹² et candelas in eo accendit.¹³

5. Celebrans, facta cum clericis debita reverentia cruci, vel sacrae aliae imagini in sacristia, praecedente primo clerico, manibus

⁶ Antependium.

⁷ Ako se injesto klerika uzmu ministranti, tada odijelo za ministrante.

⁸ Vidi gore, što je rečeno pod 4.

⁹ Oko 9 sati ili kako je već zgodno i običaj.

¹⁰ Ako nema klerika, neka svećenik sam sve uredi; kalež odnese na stolić i otvori misal na oltaru, kamo ga je donesao ministrant ili sakristan. Uređujući to, dolikuje se, da bude obučen u roketu bez stole, ali nikako posve obučen, bilo u pluvijal bilo u misno ruho. Ako se kalež ne nosi na stolić, tada neka pokaže ministrantu, gdje ima otvoriti misal.

¹¹ Ili bez nje. Gledaj u I. dijelu: Obred tihe sv. mise 1, 3.

¹² Neka to učini sakristan.

¹³ Treba da gori više od dvije svijeće — četiri ili šest.

junctis, medius inter secundum et tertium clericum,¹⁴ elevantes frimbrias pluvialis, tecto capite, procedit ad altare

6. Ante infimum gradum deponit biretum in manibus primi clerici, qui eo reposito, candelas discooperit.

7. Celebrans, facta in plano reverentia cruci,¹⁵ vel genuflexione super infimo gradu, si adsit Tabernaculum recondens Ss. Eucharistiam, ascendit ad altare, et osculatur illud in medio.

(Si facienda sit aspersio aquae benedictae, Celebrans genuflexus in primo gradu inferiori procedit ad aspersionem, ut in Missali, et deinde ascendit ad altare, ut supra.)

8. Celebrans, osculato altari, accedit ad cornu epistolae, semper medius inter clericos,¹⁶ ut in numero 5.

9. Ibidem facie ad altare, manibus junctis,¹⁷ in tono feriali, dicit: *Dominus vobiscum*, et postea subjungit: *Oremus*, et orationem: *Domine sancte* etc. cum quatuor aliis Orationibus.¹⁸

10. Interim primus clericus ponit¹⁹ ignem in thuribulo, et accipit naviculam.

11. Dum dicitur quinta Oratio, tertius clericus, qui erat a sinistris Celebrantis, facta genuflexione altari, recedit, et accepto e credentia vase aquae benedictae, una cum clerico thuriferario accedit ad Celebrantem.

12. Celebrans, completa quinta Oratione, ministrante cum oculis consueta naviculam secundo clerico, qui est ad dexteris ejus, imponit cum benedictione incensum in thuribulo.²⁰

¹⁴ Ako ministranti nijesu klerici, tada će ići pred celebrantom, koji stupa sam, sklopljenih ruku i pokrite glave.

¹⁵ Klerici ili ministranti imaju genuflektirati bio presv. Sakramenat u oltaru ili ne bio.

¹⁶ Ako ministranti nijesu klerici, tada mogu zgodno stajati in plano: prvi in cornu epistolae između kredence i stolica na kojem su svijeće, drugi iza celebranta na strani epistole a treći na strani evanđelja.

¹⁷ Celebrant drži sklopljene ruke na *Dominus vobiscum*, na *Oremus* i kroz cijelu oraciju. Tako sklopljene ruke drži kod svih blagoslova; samo, kad treba praviti križ nad stvarima, koje se blagoslivlju, stavi lijevu ruku na oltar, a desnom ispruženom pravi veliki križ nad predmetima. Isto tako sklopljenih ruku treba da pravi propisane inklinacije.

¹⁸ Oracije, koje imadu dugi završetak, pjevaju se in tono feriali missae t. j. u jednom glasu cijela oracija i završetak. One oracije, koje imadu kratki završetak, pjevaju se tako, da prije završetka zadnji slog (gdjekojijput 2) spusti glas za malu tercu (semiditonum) isto tako i završetak.

¹⁹ Ako je već u sakristiji stavljena vatra u kadionicu i prvi je klerik (ministrant) nosio kadionicu kad su išli k oltaru, tada kod priprave (C. I, 3) otpada *Thuribulum*, koji se tada priredi u sakristiji. No mogao bi prvi klerik (ministrant) tek pod petom oracijom doći iz sakristije s kadionicom, tako da i on ne bi trebao odmah na početku s ostalima ići k oltaru (Poredi: De Amicis II, 86, 9).

²⁰ Celebrant hoteci staviti tamjan okrene se prema ministrantima, koji stoje: prvi s kadionicom, drugi s navikulom i treći s blagoslovljenom vodom poredani in cornu epistolae.

13. Deinde, accepto aspersorio a secundo clerico,²¹ ter aspergit candelas, in medio, a dextris earum, et a sinistris, dicens submissa voce, Antiphonam: *Asperges me* etc.²²

14. Successive similiter triplici ductu²³ candelas adolet incenso, nihil dicens.

15. Completa benedictione, Celebrans facta in medio altaris debita reverentia, sedebit tecto capite super scabello in suppedaneo a parte evangelii, et gravi sermone populum admonebit de institutione hujus solemnitatis, atque mysteriis, et utilitate candelarum benedictarum, utque populus reverenter accedat ad distributionem.²⁴

§. II. De distributione candelarum.

1. Expleto sermone, primus clericus²⁵ accipit e mensa candelam pro Celebrante, et nisi adsit aliquis in presbyterali²⁶ ordine constitutus, eam collocat in medio altaris.

2. Celebrans, facta reverentia in medio altaris, genuflectit super suppedaneo facie ad crucem.

3. Sic genuflexus accipit ex altari candelam, et eam osculatur, et tradit primo clerico servandam.

(Si adsit aliquis sacerdos,²⁷ hic dabit candelam Celebranti stanti facie ad populum, cum osculo candelae tantum, et Celebrans similiter candelam tantum osculabitur.)

4. Deinde Celebrans²⁸ accedit ad cornu epistolae, et alternatim cum suis clericis alta et aequa voce, more Clericorum Regularium, recitabit Antiphonam: *Lumen* etc. et Canticum: *Nunc dimittis* etc.²⁹

²¹ Drugi ministrant, kako je celebrant stavio tamjan u kadionicu, preda navikulu prvome ministrantu a od trećega uzme aspergil i uz dužne poljupce daje ga celebrantu. Treba paziti, da ministranti ne bi priječili svojim položajem, te celebrant ne bi mogao poškopiti i poslije pokaditi svijeća.

²² Govori cijelu antifonu: *Asperges me, Domine, hyssopo et mundabor. lavabis me et super nivem dealbabor*, ali je ne pjeva niti psalma ne dodaje. Ako puk sam ima svijeće u rukama, okrene se i prema puku, te ih triplet poškopri, a poslije i pokadi. Puk valja poučiti, da svijeće, što ih nosi na blagoslov, moraju biti barem djelomice od voska (Kieffer §. 85), inače ne primaju blagoslova.

²³ Unico ictu.

²⁴ Ako se ovdje govori, tada treći ministrant, čim celebrant pokadi svijeće, uzme stolac i postavi ga na supedanaj na strani evanđelja, zatim daje celebrantu biret uz dužne poljupce. — Ako se pak ovdje ne govori, svakako je dobro, da se u nedjelju prije Sviječnice u propovijedi rastumači narodu ovaj svečani blagoslov svijeća, te samo značenje blagoslovenih svijeća.

²⁵ Dotle treći uzme od celebranta biret i makne stolac.

²⁶ Inače predade nazočnom svećeniku, koji će je dati celebrantu.

²⁷ Ima obući roketu bez stole. On prima od celebranta svijeću klečeći i ljubi mu ruku (D. a. 2148, V).

²⁸ Ako imade kor, koji pjeva, tada celebrant s klericima ispušta ovu antifonu i kantikum te odmah dijeli svijeće (De Amicis II, 86, 16).

²⁹ U misalu je cijeli tekst.

5. Repetita post *Sicut erat in principio* etc. Antiphona *Lumer* etc., Celebrans, facta inclinatione cruci, vertit se ad populum, et distribuit candelas primo presbyteris, si adsint; deinde clericis,³⁰ dispositis seriatim super ora suppedanei, et digniores prope cornu epistolae: qui omnes genuflexi candelam et manum Celebrantis osculabuntur.

6. Deinde Celebrans facta reverentia altari, medius inter suos clericos accedit ad cancellos presbyterii a parte epistolae.³¹

7. Ibidem incipit distribuere candelas, primo viris, deinde foeminis,³² praebente ei candelas tertio clerico a sinistris, allatas a primo clerico.

8. Completa distributione,³³ Celebrans lavabit manus in plano epistolae, fundente aqua primo clerico, et aliis duobus manutergium ministrantibus.

9. Celebrans lotis manibus, accedit ante altare per longiorem, factaque in medio cruci reverentia,³⁴ pergat ad librum in cornu epistolae.

10. Ibi cum suis clericis alta voce recitabit³⁵ Antiphonam *Exsurge Domine* etc.³⁶

11. Deinde stans³⁷ ibidem subdit: *Oremus*,³⁸ et si sit post Septuagesimam, et non in die Dominico, subjungit ipsemet, ac genuflectens cum omnibus: *Flectamus genua*, et secundus clericus primo surgens, respondet: *Levate*.

12. Postmodum Celebrans dicit Orationem: *Exaudi quaesumus Domine* etc. semper tenens manus junctas, u supra.

³⁰ I ako ministri nijesu klerici, ipak primaju i oni kod oltara svijeće racione officii prije svih drugih laika. Poredaju se tako, da drugi bude u sredini, njemu s desne prvi, a s lijeve treći.

³¹ Klerici (ministranti) drugi i treći predadu svoje svijeće prvome, koji ih sa svojom stavi na stolić, tada uzme svijeće, koje se imadu dijeliti puku. Pred oltarom naprave svi reverenciju. Uz celebranta ide s desne drugi, a s lijeve treći klerik, dok prvi otraga nosi svijeće, koje se imadu dijeliti. Treći klerik prima od prvoga svijeće i daje ih celebrantu, dok drugi podržava plašt, da ne smeta kod dijeljenja.

³² Žene neka ne ljube ruke celebrantu (De Amicis II, 84, 10; Müller i drugi).

³³ Ako se puku ne dijele svijeće, jer ih sam donosi i u rukama drži, kada se blagoslivlju, tada odmah podijelivši klericima polazi in plano epistolae, da ruke pere ili ih pere na istom mjestu, gdje pod misom na Lavabo (De Amicis II, 86, 19).

³⁴ Ako se u oltaru čuva presv. Sakramenat, tada genuflectira na najnižoj stepenici. Ako nije dijelio puku svijeća, nego je ruke prao na mjestu epistole (kao na *Lavabo*), odmah ostajući na mjestu nastavi Antifonu, o čemu govori 10. točka gori.

³⁵ Ako je kor pjevača, tada pjevaju Antifonu.

³⁶ Dalje u misalu.

³⁷ Klerici (ministri) stoje kao na početku.

³⁸ Ako je prijašnje oracije pjevao, i ovu pjeva.

§. III. De Processione.³⁹

1. Completa Oratione, Celebrans⁴⁰ accedit ad medium altaris, ibidem accipit a primo clerico candelam accensam, et exemplar hujus Memorialis, vel rituale pro Antiphonis in processione cantandis.

2. Duo alii clerici similiter accipiunt candelas accensas, et exemplaria hujus Ritualis.

3. Celebrans vertit se ad populum, et dicit: *Procedamus in pace*; et clerici respondent: *In nomine Christi. Amen.*⁴¹

4. Celebrans incipit⁴² recitare Antiphonam *Adorna* etc., ut infra, et alternatim cum clericis sibi assistentibus reliquas Antiphonas prosequetur.

5. Responso, ut supra: *In nomine Christi. Amen*, primus clericus accipit crucem processionalem;⁴³ et facta genuflexione altari, vertit se ad populum, et procedit, juxta consuetudinem, vel extra ecclesiam, vel intus eandem et dirigit processionem a sua parte dextera, et circuit, et redit ante altare.

6. Subsequitur Celebrans tecto capite, medius inter clericos, recitans⁴⁴ cum eis sequentes Antiphonas redactas ad versus, ut commodius cantentur.

Antiphona: Adorna etc.

Alia Antiphona: Responsum etc.⁴⁵

7. Ingrediendo ecclesiam, si extra eam processum fuit, vel in ipso cancellorum presbyterii ingressu, si processio intus ecclesiam peracta fuit, recitatur sequens Responsorium: *Optulerunt* etc.⁴⁶

³⁹ Kieffer i Müller prema Falise-u drže, da procesija na Sviječnicu i Cvjetnicu ne obvezuje crkava, u kojima nema obligatnoga kora. — Ako je Presveti Sakrament javno izložen, za XL-satno klanjanje, procesija se ima svakako ispustiti, a blagoslov svijeća (pepela i palma) može se ispustiti, ali se može obaviti na pokrajnom oltaru ili kapelici (D. a. 2621, IX). Ako se ekspozicija bez apostolskoga indulta prekida noću, tada se ima presv. Sakrament reponirati, dok traje blagoslov svijeća (palma) i procesija, ili se taj blagoslov s procesijom izvrši rano u jutro, a poslije Presveti eksponira (De Amicis II, 83, 3).

⁴⁰ Ako ima više klerika, tada će još na ovom mjestu celebrant staviti tamjan u kadionicu (D. a. 4198, I) uz običajni blagoslov, a tada će ići u sredinu oltara, okrenuti se k puku i reći: *Procedamus*. — Memoriale ne zahtijeva turifera, ali ga i ne brani.

⁴¹ Celebrant dobivši odgovor side pred oltar i, kad su svi pripravnici, napravi reverenciju oltaru (D. a. 4198, II) — naklon ili genufleksiju — a svi genufektiraju te sad polaze u procesiji.

⁴² Počne recitirati poslije reverencije oltaru; ako ima kor pjevača, pjevati će sve redom antifone.

⁴³ Lice raspela treba da gleda napred. — Ako ima klerika više, mogla bi dvojica ići uz križ sa svjetnjacima, na kojima su zapaljene svijeće; ako je i turifer, on ide naprijed, a onda križ između svijeća. — Prije nego će poći, ovako stoje pred oltarom okrenuti k oltaru: Celebrant u sredini pred najnižom stepenicom, uz njega drugi i treći klerik, iza njih prvi klerik s križem (uz njega dva svjećonoše, a iza njega turifer). Tada naprave svi zajedno reverenciju prema oltaru (vidi gore 41).

⁴⁴ Ako pjevači ne pjevaju.

⁴⁵ U misalu cijeli tekst.

⁴⁶ U misalu tekst.

8. Clericus cum cruce, facta ante altare genuflexione, deponit eam in loco suo.⁴⁷

9. Celebrans absolvit Responsorium ante altare.

§. IV. De Missa post Processionem.

1. Absoluto Responsorio, primus clericus resumit candelas a Celebrante et clericis, extinguit, et servat in credentia.

2. Celebrans facta reverentia altari accedit ad planum epistolae,⁴⁸ in loco ubi alias sedetur in Missa solemni; et per manus secundi et tertii clerici deponit pluviale et stolam violaceam, et accipit manipulum, stolam et planetam coloris albi, si Missa erit de Beata Maria; alias deposito pluviali, accipit manipulum, et planetam violaceam pro Missa de Dominica.

3. Interim, si Missa erit celebranda de festo, primus clericus amovet pallium violaceum ab altari, remanente albo, et apponit vasa florum inter candelabra;⁴⁹ et successive defert calicem paratum ad altare et expanso corporali, eundem in medio concinne collocat.⁵⁰

4. Celebrans procedit ad Missam, in qua, si erit de festo, clerici tenebunt candelas accensas⁵¹ ad Evangelium, et ab Elevatione usque ad Sumptionem.

5. Dum Celebrans legit Antiphonam *Communio*, primus clericus amovet calicem ab altari, et refert ad credentiam.⁵²

6. Completa Missa⁵³ Celebrans, praecedentibus clericis, redit, manibus junctis,⁵⁴ in sacristiam.

7. Ibi deponit paramenta missalia, et gratias agit de more.

8. Clerici ex altari et abaco reportant omnia in sacristia, et quaeque suis locis reponunt.

⁴⁷ Ako su svjećonoše, oni također postave svijeće na stolić. — I svi ostali, kad dođu k oltaru, treba da učine propisanu reverenciju, no ostaju stojeći pred oltarom, dok se ne svrši Responzorij.

⁴⁸ Ako je kalež i misno odijelo priređeno u sakristiji (vidi gore 4), tada učinivši reverenciju oltaru, pokrije glavu biretom, te pođe sa svim klericima u sakristiju, gdje obuče misno odijelo. Uzme kalež te polazi k oltaru.

⁴⁹ Antependium ljubičasti može sakristan za vrijeme procesije maknuti te na oltar staviti cvijeće.

⁵⁰ Ako je klerik, koji ima niže redove ili barem tonsuru (D. a. 4181, IV. V. VI); inače sam celebrant obukavši se za misu uzme sa stolića priređen kalež te polazi k oltaru, te po običaju rasprostre korporal i postavi kalež na nj, kako to biva kod privatne mise.

⁵¹ Ako je misa nedjeljna, tada se ne drže zapaljene svijeće. Klerici drže svijeće na evanđelje i od podizanja do pričesti sa sv. Krvlju, u koliko nijesu s podvorbom zabavljeni.

⁵² Ako imade barem tonsuru; gledaj gore 50; inače ostaje kalež kao kod privatne mise na oltaru do konca, te ga sam celebrant nosi u sakristiju.

⁵³ Ako i nije bila pjevana, ispuštaju se molitve, koje se mole poslije privatne mise.

⁵⁴ Ako ne nosi kaleža.

TITULUS II.

De benedictione cinerum in capite Jejunii.⁵⁵

Caput I.

De praeparandis pro benedictione et Missa.

In abaco seu credentia altaris majoris:

1. Calix paratus pro Missa, cum velo, et bursa coloris violacei.
2. Manipulus et planeta violacea.⁵⁶
3. Thuribulum, et navicula cum thure.⁵⁷
4. Vas aquae benedictae cum aspersorio.
5. Pelvis cum medulla panis, et vasa ad lavandas manus post cinerum distributione.
6. Manutergium.
7. Pelvicula cum ampullis vini et aquae, et mappula ad manus tergendas.

In altari:

1. Altare cum pallio violaceo, cruce et candelabris cum cereis, absque vasis florum.
2. Missale in cornu epistolae super pulvino violaceo aut legili.
3. Vas argenteum, vel ex alia pulchra materia, cum cineribus ex ramis in praecedenti Dominica Palmarum benedictis, combustis et subtiliter cribratis, et aridis,⁵⁸ coopertum vel operculo consimili, vel velo violaceo: inter Missale, et cornu epistolae.

In sacristia:

1. Tria superpellicea pro clericis.
2. Amictus, alba, cingulus, stola et pluviale coloris violacei.
3. Foculus cum carbonibus accensis et forcipe.

Caput II.

De sacris ritibus in Feria IV. cinerum persolvendis.

§. 1. De benedictione cinerum.

1. Dispositis omnibus,⁵⁹ ut supra, per clericos indutos superpelliceis, hora congrua, solito campanarum signo convocetur populus ad ecclesiam.

⁵⁵ Osim svečanoga blagoslova pepela, može pepeo blagosloviti privatno rano u jutro svećenik, koji tom prilikom čita sve ono, što je u misalu, također i antifonu: *Imutemur habitu* pošćropivši i pokadivši pepeo. Može tada kojigod svećenik pepeliti vjernike, no sam sebe ne smije (D. a. 2704, V). — Gdje je mnogo puka, može i drugi svećenik na pokrajnom oltaru pepeliti. Može se u tom slučaju i tako udesiti, da celebrant, kada se svečano blagoslivlje pepeo — bilo po misalu bilo po Memoriale Rituum —, obavi samo liturgičko pepeljenje, t. j. popepeli sebe, službenike i nekolicinu najbližih vjernika; ostale pepeli poslije sv. mise.

⁵⁶ Gledaj gori br. 4.

⁵⁷ I za kadonicu će možda biti zgodnije, da se priredi u sakristiji.

⁵⁸ D. a. 130, III.

⁵⁹ Vidi 10.

2. Celebrans in sacristia, lotis manibus, per manus secundi et tertii clerici accipit super cottam amictum, albam, cingulum, stolam et pluviale coloris violacei.

3. Primus clericus accendit candelas⁶⁰ super altare et deinde in sacristiam redit.

4. Proceditur, facta reverentia cruci in sacristia, vel sacrae imagini, ad altare majus.

5. Praecedit primus clericus manibus junctis, et subsequitur celebrans tecto capite medius inter secundum et tertium clericum.⁶¹

6. Celebrans ante altare deponit biretum in manus primi clerici, et facit debitam reverentiam altari.⁶²

7. Ascendit altare, medius inter secundum et tertium clericum⁶³ et osculatur illud in medio.

8. Interim primus clericus, deposito bireto, discooperit cineres.

9. Celebrans accedit ad cornu epistolae, et ex Missali recitat cum suis clericis Antiphonam: *Exaudi* etc.

10. Interim primus clericus praeparat thuribulum cum igne.

11. Repetita Antiphona *Exaudi*, celebrans stans ibidem, non vertens ad populum, dicit in tono feriali, ac manibus junctis: *Dominus vobiscum*, et postmodum subjungit quatuor Orationes.⁶⁴

12. Dum dicitur quarta Oratio, tertius clericus facta genuflexione altari, accipit vas aquae benedictae, et una cum clerico thuriferario accedit ad Celebrantem.⁶⁵

13. Celebrans ministerio secundi clerici imponit incensum in thuribulo, et deinde aspergit, et thurificat cineres de more.⁶⁶

14. Expleta benedictione, vas cum cineribus ponitur in medio altaris.

15. Celebrans sedens, ut alias in suppedaneo habet sermonem ad populum super benedictione et impositione cinerum in hac feria.⁶⁷

§. II. De cinerum impositione.

1. Celebrans, absente alio Sacerdote, facta reverentia cruci, genuflectit super suppedaneo in medio.

2. Sic genuflexus sibi ipsi cinerem in modum crucis imponit in capite, nihil dicens.

(Si adsit alius sacerdos, hic sine stola accedens ad altare, imponit cineres celebranti, qui stabit capite inclinato, et facie versa ad populum, dicendo: *Memento homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris.*)

3. Celebrans acceptis cineribus, accedit ad Missale in cornu epistolae, et recitat cum clericis, ut supra, Antiphonam *Immutemur*⁶⁸ etc. usque ad finem.

⁶⁰ Gledaj 13. — ⁶¹ Gledaj 14. — ⁶² Gledaj 15. — ⁶³ Gledaj 16.

⁶⁴ Što se tiče držanja ruku i tona u pjevanju gledaj 17 i 18.

⁶⁵ Gledaj 19.

⁶⁶ Gledaj 20. Što se tiče škropljenja i kađenja, vrijedi, što je rečeno 21, 22.

⁶⁷ Gledaj 24.

⁶⁸ Ako je kor, tada on pjeva ovu antifonu, dok celebrant pepeli.

4. Deinde imponit⁶⁹ cineres omnibus de c'ero,⁷⁰ dispositis super oram suppedanei, et dignior erit proximior ad latus epistolae; dicens: *Memento homo, quia pulvis es, et in pulverem reverteris.*

5. Celebrans facta reverentia altari, medius inter secundum et tertium clericum,⁷¹ accedit ad cancellos presbiterii e regione epistolae, et imponit cineres primo viris, deinde foeminis.⁷²

6. Completa impositione, celebrans in plano epistolae, ministrantibus clerici, lavat manus cum mica panis et tergit.

7. Deinde ascendit altare per longiorem, et facta reverentia in medio, pergit ad latus epistolae.

8. Ibidem facie ad altare dicit manibus junctis: *Dominus vobiscum*, et orationem: *Concede nobis Domine* etc.; et facta ibidem reverentia altari descendit ad planum epistolae.⁷³

§. III. De Missa.

1. Celebrans in plano epistolae prope scabellum, adjuvantibus suis clericis, deponat pluviale, et accipit manipulum et planetam et sedet aliquantulum.

2. Interim primus clericus defert calicem ad altare,⁷⁴ et expanso corporali in medio ejus, aptat calicem super illud.

3. Celebrans procedit ad Missam, in qua omnia ut in Missali.⁷⁵

4. Dum dicitur *Communio*, primus clericus amovet calicem ab altari, et defert ad credentiam.⁷⁶

5. Completa Missa, Celebrans redit, praecedentibus clericis, manibus junctis,⁷⁷ in sacristiam, ubi, depositis paramentis missalibus, Deo gratias agit.

6. Clerici reportant omnia in sacristiâ, et recondunt.

⁶⁹ Pepeo se uzima palcem i kažiprstom desne ruke (ostali su prsti stisnuti i zgrčeni), te se sipa u obliku križa na glavu (po kosi) *super verticem*.

⁷⁰ Najprije onomu, koji je njega pepelio; ako ministri nijesu klerici, ipak se i oni pepele kod oltara; poredaju se kako je rečeno 30.

⁷¹ Drugi klerik s desne Celebrantu podržaje pluviale a treći s lijeve posudu s pepelom.

⁷² Ženama se također ima sipati po kosi; ako se ne može radi pokrivala na glavi, tada se pepelom napravi križ na čelu (Martinucci L. II. c. VI. a. IX, 29). No redovnicama ima se sipati na velum (Arndt: Rechtsbestimmungen I, 11, 6).

⁷³ Ako ide u sakristiju, polazi u sredinu oltara, nakloni se križu, side niz stepenice, u sredini napravi reverenciju oltaru, pokrije glavu i ide u sakristiju, gdje će se spremiti za sv. misu.

⁷⁴ Gledaj 50.

⁷⁵ Ako je misa pjevana, tada u Traktusu na *ŷ* *Adjura nos* ne genuflectira, kad se čita, nego kad pjevači pjevaju, klekne na oba koljena na svom mjestu (a tako i ostali službenici), dok se cijeli *ŷ* ne ispjeva.

⁷⁶ Gledaj 52.

⁷⁷ Ako ne nosi kaleža.

TITULUS III.
De Dominica Palmarum.

Caput I.

De praeparandis pro sacris actionibus hujus Dominicae.

In abaco seu credentia altaris majoris:

1. Calix pro Missa cum omnibus ornamentis coloris violacei.⁷⁸
2. Manipulus,⁷⁸ et planeta coloris violacei.⁷⁹
3. Thuribulum, et navicula cum thure.
4. Pelvis, et urceus pro lotionem manuum.
5. Manutergium.
6. Pelvicula cum ampullis vini et aquae, et mappula ad manus tergendas.
7. Exemplaria hujus Memorialis pro recitandis in processione.⁸⁰

In altari:

1. Pallium violaceum.
2. Missale in cornu epistolae super pulvino violaceo, vel legili.
3. Rami palmarum, loco florum inter candelabra.

Prope cornu epistolae in plano:

1. Mensa cooperta mantili albo, et super eam palmae benedicendae.
2. Crux processionalis tecta velo violaceo, et vitta violacea pro liganda palma in summitate crucis.

In sacristia:

1. Tria superpellicea pro clericis.
2. Amictus, alba, cingulus, stola et pluviale violacei coloris pro Celebrante.⁸¹
3. Foculus cum igne, et forcipe.
4. Vas aquae benedictae cum aspersorio.⁸²

Caput II.

De sacris ritibus in Dominica Palmarum persolvendis.

§. I. De benedictione palmarum.

1. Omnibus suo loco dispositis, festivo campanarum sonitu, hora congrua, convocatur populus.

⁷⁸ Ako ne bude *aspersio aquae benedictae*, tada se priredi u sakristiji.

⁷⁹ Gledaj 4.

⁸⁰ Ako ne bude *aspersio aquae benedictae*, tada valja prirediti i *vas aquae benedictae cum aspersorio*.

⁸¹ Ako ne bude *aspersio aquae benedictae*, tada valja ovdje pripravititi i manipul (gledaj gore 78)

⁸² Vidi 80.

2. Celebrans in sacristia, adjuvantibus secundo et tertio clerico, induit super cottam amictum, albam, cingulum,⁸³ stolam et pluviale violaceum.

3. Idem benedicit aquam,⁸⁴ ut in Missali, et interim primus clericus accendit cereos in altari.

4. Celebrans, praecedente primo clerico portante vas cum aqua nuper benedicta, medius inter secundum et tertium clericum, tecto capite, procedit ad altare, et genuflectit in ejus infimo gradu pro aspersione aquae benedictae.

5. Fit aspersione more solito, post quam primus clericus reponit Missale super legili in cornu epistolae altaris.

6. Tertius clericus accipit e credentia manipulum, et illum aptat in brachio sinistro celebrantis.

7. Celebrans inter medios clericos, ut in numero 4., ascendit altare, ac illud osculatur in medio; deinde in cornu epistolae, alta et aequali voce, incipit⁸⁵ Antiphonam *Hosanna* etc., quam cum clericis prosequetur.

8. Stans ibidem dicit manibus junctis: *Dominus vobiscum*, et deinde Orationem: *Deus, quem diligere* etc.

9. Subjungit Lectionem,⁸⁶ et post eam dicit cum clericis Responsorium: *Collegerunt* etc. *In monte Oliveti* etc.

10. Praemisso eodem loco:⁸⁷ *Munda cor meum*, legit Evangelium, et osculatur textum in fine, et postmodum deponit manipulum.

11. Deinde dicit: *Dominus vobiscum*, Orationem et Praefationem, tenens semper manus junctas, tam ad haec, quam ad subsequentes Orationes.

12. Clerici dicunt: *Sanctus, Sanctus* etc.

13. Celebrans praemisso: *Dominus vobiscum*, subjungit quinque alias Orationes.⁸⁸

14. Interim primus clericus ponit⁸⁹ ignem in thuribulo et accipit naviculam.

⁸³ Ako ne bude *aspersio aquae benedictae*, tada odmah ovdje uzme i manipul.

⁸⁴ Blagoslivati vodu po nedjeljama prije mise i njom škropiti klerik i narod propis je za crkve katedralne i kolegijalne, dok se u ostalim crkvama smije vršiti taj obred ali ne mora (D. a. 4051, I). — Ako se dakle ne vrši *aspersio aquae benedictae*, tada otpada sve ono, o čemu govore 3., 4., 5. i 6. točka § I. de benedictione palmarum. Svećenik dakle obučen, kako je u točki 2. spomenutoga § s dodatkom, kakô je gore u bilješki 83, polazi k oltaru obdržavajući sve, što je rečeno Tit. I. c. II. §. I, 5. 6. 7.

⁸⁵ Ne križajući se. Ako kor pjeva, tada čita *submissa* voce.

⁸⁶ Ako se oracije pjevaju, tada lekciju pjeva klerik, ako je zbilja pravi klerik (mora imati barem tonzuru), stojeći in plano iza celebranta; kad svrši lekciju ne ljubi celebranta u ruku.

⁸⁷ In cornu epistolae. Iza *Munda cor meum*, govori također: *Jube Domine* etc.

⁸⁸ Glede tona gledaj 18; a glede držanja ruku, kada se blagoslivlje 17.

⁸⁹ Ako je kadionica u sakristiji, tada prvi klerik (ministrant) poslije pre-facije odlazi u sakristiju, gdje priredi vatru za kadionicu, te za pete oracije dolazi k oltaru.

15. Dum dicitur quinta Oratio, tertius clericus, facta genuflexione altari, accipit e credentia vas aquae benedictae, et una cum thuriferario accedit ad Celebrantem.

16. Celebrans, ministrante secundo clerico, imponit incensum in thuribulo cum benedictione et osculis.⁹⁰

17. Deinde ter aspergit ramos, dicens submissa voce: *Asperges me*, etc. sine Psalmo, ac demum eosdem thurificat.⁹¹

18. Celebrans dicit iterum: *Dominus vobiscum*, et sextam Orationem.

19. Primus clericus deponit thuribulum, et tertius redit ad sinistram Celebrantis.

20. Celebrans sedens sermonem habet solemnitati congruum.⁹²

§. II. De palmarum distributione.⁹³

1. Primus clericus accipit e credentia palmas pro Celebrante et clericis, et collocat super altare.

2. Celebrans, facta reverentia cruci, genuflectit in medio altaris.

3. Genuflexus accipit ex altari palmam, quam osculatur, et tradit primo clerico servandam.

(Si adsit aliquis sacerdos, hic dabit palmam Celebranti, ut dictum fuit de candela in festo Purificationis.)

4. Celebrans accedit ad cornu epistolae et cum suis clericis recitat Antiphonas *Pueri Hebraeorum* etc.

5. Deinde, facta inclinatione cruci, vertit se ad populum, et distribuit palmas, primo presbyteris, si adsint, deinde clericis, genuflexis in suppedaneo, et digniores prope cornu epistolae; qui omnes osculantur prius ramum, deinde manum Celebrantis.

6. Celebrans descendit ab altari, et facta reverentia, accedit ad cancellos altaris versus cornu epistolae.

7. Ibi, offerente palmas a sinistris primo clerico, Celebrans incipit easdem distribuere populo, primo viris, deinde foeminis.

8. Completa distributione, Celebrans lavat manus in plano epistolae, clericis ministrantibus.

9. Accedit per longiorem ad altare, et in cornu epistolae dicit: *Dominus vobiscum*, et ultimam Orationem.

10. Interim primus clericus apponit, et firmat vitta violacea unam ex palmis in summitate crucis processionalis.

11. Completa Oratione, primus clericus porrigit Celebranti, et aliis duobus clericis palmas, et exemplaria hujus Memorialis pro recitandis in processione.

⁹⁰ Gledaj 20.

⁹¹ Gledaj 22. Što je tamo rečeno za svijeće, koje puk sam donosi, vrljedi ovdje za grančice.

⁹² Gledaj 24.

⁹³ Kod dijeljenja palma vrljedi sve ono, što je rečeno kod dijeljenja svijeća: 25—38.

§. III. De processione.⁹⁴

1. Celebrans,⁹⁵ tenens palmam in manibus, vertit se ad populum, et dicit in medio altaris: *Procedamus in pace*; et clerici respondent: *In nomine Christi. Amen*; et Celebrans inchoat: *Cum appropinquaret* etc.⁹⁶

2. Dirigitur processio, praecedit primus clericus cum cruce: sequitur Celebrans medius inter duos clericos, recitans⁹⁷ alternatim cum eis alta voce Antiphonas, quae sequuntur, ad versus aptatas.

3. Proceditur per latus dexterum Celebrantis extra portam principalem, recitando, ut infra.

4. Primus clericus cum cruce sistit ante portam principalem, facie ad eamdem versa.

5. Secundus et tertius clericus intrant ecclesiam,⁹⁸ et clauso ostio, stantes versa facie ad processionem, dicunt:

*Y. Gloria, laus et honor tibi sit, Rex Christe Redemptor:
Cui puerile decus prompsit Hosanna pium.*

6. Celebrans extra ecclesiam facie ad portam, repetit tecto capite: *Glorid laus, et honor* etc.

7. Versibus completis, primus clericus calce hastilis crucis percutit imam partem ipsius portae, ita ut fragor audiatur; et duo clerici, qui sunt intus ecclesiam, portam aperiunt, et sistunt se hinc inde januam.

8. Primus clericus cum cruce ingreditur ecclesiam, et Celebrans subsequendo incipit Responsorium: *Ingrediēte Domino* etc.

9. Secundus et tertius clericus excipiunt Celebrantem, et ponentes illum in medio, prosequuntur cum eo Responsorium.

10. Terminatur processio et Responsorium ante altare majus.⁹⁹

11. Primus clericus deponit crucem, et deinde recipit palmas a Celebrante et clericis.

12. Celebrans in plano epistolae,¹⁰⁰ ubi alias sedetur in Missa, deponit pluviale, et accipit manipulum, et planetam, et sedet aliquantulum.

13. Primus clericus portat calicem ad altare, et expanso corporali in medio ejus, illum collocat et aptat.¹⁰¹

14. Celebrans procedit ad Missam¹⁰² celebrandam, in qua clerici

⁹⁴ Gledaj 39. — ⁹⁵ Gledaj 40. — ⁹⁶ Gledaj 41—43.

⁹⁷ Ako ih pjevači ne pjevaju.

⁹⁸ Ako su pjevači, tada i dva pjevača uniđu u crkvu i pjevaju: *Gloria, laus* etc. ili u najgorem slučaju orguljaš.

⁹⁹ Komu valja učiniti propisanu reverenciju. (Poredi Tit. I. c. II. § III. 8 s bilješkom 47.)

¹⁰⁰ Gledaj 48.

¹⁰¹ Gledaj 50.

¹⁰² Ako celebrant pjeva misu, a dvore mu pravi klerici i jedan od njih pjeva epistolu, tada čitajući u epistoli riječi: *Et in nomine Jesu*, ne genuflektira, nego tek onda, kada te riječi pjeva klerik, kleknut će celebrant i drugi klerici na oba koljena i klečati sve do riječi: *infernum*, dok lektor samo poklekne na jedno koljeno.

poterunt tenere palmam in manibus, dum legitur Passio;¹⁰³ et in fine Missae legitur evangelium s. Joannis: *In principio* etc.

15. Dum Celebrans legit Antiphonomam *Communio*, primus clericus amovet calicem ab altari et portat ad credentiam.¹⁰⁴

16. Completa Missa,¹⁰⁵ Celebrans redit manibus junctis¹⁰⁶ in sacristiam, clericis praecedentibus.

17. Ibi deponit sacra paramenta et gratias agit.

18. Clerici ex altari et credentia resumunt omnia, et suis locis recondunt, et modeste recedunt.

TITULUS IV.

De Feria Quinta in Coena Domini.

Caput I.

De praeparandis pro functionibus in hac feria V. persolvendis.

In altari:

1. Altare solemniter ornatum, et cum pallio albi coloris.
2. Crux inter candelabra, tecta velo albi coloris.
3. Missale super pulvino albo, sive legili in cornu epistolae.

In abaco seu credentia:

1. Calix¹⁰⁷ pro Missa cum ornamentis coloris albi, at duplici hostia.¹⁰⁸

2. Alius calix¹⁰⁹ cum palla,¹¹⁰ patena, velo albo et ligula serica albi coloris.¹¹¹

¹⁰³ *Passio* se čita uvijek na strani evanđelja, čitala se misa ili pjevala. Dok celebrant tiho čita, može tko glasno čitati u hrvatskom jeziku. No nikako ne smije biti, da celebrant sam, mjesto da čita iz misala počne čitati hrvatski muku iz evanđelistara. Niti to ne smije biti, da celebrant kod oltara pjeva dijelove muke mjesto „Krista“ a ostale dijelove laici (D. a. 4031, III). Konac muke, ako je misa pjevana, pjeva se u tonu evanđelja (D. a. 4031, II) izmolivši prije u sredini oltara *Munda i Jube, Domine, benedicere*. — Ako li se muka pjeva, tada u pomanjkanju svećenika ili đakona može celebrant na strani evanđelja pjevati ono, što Krist govori (u misalu označeno sa ✠).

¹⁰⁴ Gledaj 52.

¹⁰⁵ Gledaj 53.

¹⁰⁶ Ako ne nosi kaleža.

¹⁰⁷ Ako ministri nijesu pravi klerici, tada kalež nosi sam celebrant polazeći k oltaru kao kod privatne mise.

¹⁰⁸ Gdje je običaj kao kod nas izlagati na Vel. petak presv. Sakramenat u grobu, valja pripremiti tri hostije.

¹⁰⁹ Neka bude, ako je moguće, nešto veći i ljepši.

¹¹⁰ Samo pala od platna, a nipošto pričvršćena na kakovu čvršću tvar, kako je to kod nas obično kod pale, koja služi kod svete mise.

¹¹¹ Ako ministri nijesu pravi klerici, tada sve ovo odnese sam celebrant, prije nego se obuče u misno ruho, na oltar i postavi prema strani epistole.

3. Pyxis cum particulis consecrandis ad Communionem populi et infirmorum.¹¹²
4. Pelvicula cum urceolis vini et aquae et manutergio.
5. Schedulae tradendae communicatis.¹¹³
6. Crux processionalis cooperta velo violaceo.
7. Thuribulum cum navicula.¹¹⁴
8. Velum humerale albi coloris.
9. Mappa oblonga extendenda super cancellos in communione populi.¹¹⁵
10. Baldachinum hastatum, vel umbella pro processione extra cancellos.
11. Crotalum pro signo salutationis angelicae.¹¹⁶

In sacristia :

1. Tria superpellicia pro clericis.
2. Amictus, alba, cingulum, manipulus, stola et planeta albi coloris.¹¹⁷
3. Pluviale album.
4. Stola violacea.
5. Foculus cum igne et forcipe.
6. Funalia sive candelae pro processione.

In sacello parato pro repositione sanctissimi Sacramenti.

1. Locus ipse ab altari majori distinctus¹¹⁸ et decenter velis pretiosis, non tamen nigris, et luminibus ac floribus ornatus, sine reliquiis aut imaginibus sanctorum.¹¹⁹

¹¹² Ako bi se tko pričesćao, treba svakako prirediti čestice u ciboriju. Celebrant, prije nego se obuće, odnese ga sam na oltar i postavi prema strani evanđelja, ako ministri nijesu klerici. Ne bude li baš nikoga za pričest, a malenih partikula ima već konsekriranih, tada nije potrebno, da ih sada konsekrira.

¹¹³ Ako je gdje običaj.

¹¹⁴ Ako ne bi bilo zgodnije kadionice pripremiti u sakristiji.

¹¹⁵ Ako već nije na ogradi.

¹¹⁶ Upotrebljava se prema običaju, kad i zvonce kod sv. mise, zatim na početku sv. obreda i kod procesije.

¹¹⁷ Kalež također, ako ministri nijesu klerici.

¹¹⁸ Ako u crkvi nema posebne kapele, tada neka se za ovo pripravi koji pokrajni oltar, a nipošto neka se Presveti ne prenosi u sakristiju, i to s dva razloga. Prvo: vjernike treba potaknuti i poučiti, neka ovaj dan kao na dan naredenja presv. Sakramenta dolaze pokloniti se Spasitelju; a to bi b. lo teško, ako bi se u sakristiju Presveti prenesao. Drugo: u sakristiji baš je ovih dana mnogo posla, te se ne bi moglo izbjeći kojekakim nedoličnostima prema presv. Sakramentu.

¹¹⁹ Za ured ovoga oltara ne smiju se upotrebiti kipovi i slike bl. Djev. Marije, sv. Ivana evanđelista, sv. Marije Magdalene, vojnika stražara, niti što slično. No ako je gdje stari običaj, mogu to biskupi tolerirati; ali ne smiju dopustiti, da se novi običaji u ovom uvode (D. a. 3939, II). Ne smije se također kapsula (malí tabernakul) pokriti velom, koji bi se spuštao s križa, što je na tom oltaru (D. a. 2734, I).

2. Supra altare ibidem erectum capsula¹²⁰ elegans clave firmata, pro calice servando.
3. Corporale stratum intra capsulam.
4. Aliud corporale super altare.
5. Scabellum graduatum pro repositione calicis in capsula.¹²¹

Caput II.

De sacris ritibus feria V. in Coena Domini peragendis.

§. I. De Missa usque ad processionem.

1. Sonus harmonicus campanarum pro convocatione populi.
2. Clerici induti superpelliceis disponunt omnia suis locis,¹²² ut supra.
3. Rector interim excipit confessiones suorum parochianorum.
4. Hora congrua rector ecclesiae celebraturus induit se paramentis missalibus albi coloris.
5. Primus clericus accendit candelas in altari majori, et aptat calicem¹²³ in medio ejus, et retro illum pyxidem cum particulis.¹²⁴
6. Celebrans, praecedente primo clerico, et post eum secundo cum tertio, manibus junctis,¹²⁵ procedit tecto capite ad altare pro Missa.
7. Incipit Missam, omisso in confessione Psalmo *Judica me Deus* etc. et *Gloria Patri*.
8. Ad *Gloria in excelsis* pulsantur campanae: quae deinde silent usque ad Sabbatum sanctum.
9. Ultra hostiam consuetam et alia,¹²⁶ et particulae pro communionem fidelium, et pro infirmis.
10. Dicitur, ut alias, *Agnus Dei*, licet in Missa solemnī non sit danda Pax.
11. Dum celebrans dicit Orationes ante Communionem, primus clericus portat ex abaco ad altare calicem vacuum cum palla, patena et velo albi coloris.¹²⁷
12. Celebrans sumpto Sanguine, et cooperto calice, ex quo sumpsit, alterum calicem ponit in medio corporalis, et detegit.

¹²⁰ Ova kapsula ili tabernakul mora se dati tako zatvoriti, da se kalež s presy. Sakramentom nikako ne vidi. Zato ne smiju biti na njem staklena vrata, da se kroz njih vidi presy. Sakramenat (D. a. 3660, I). Isto tako ne smije se posvećena hostija, koja se čuva za Misu praesantificatorum javno izlagati, da se vidi (D. a. 2148, VI).

¹²¹ Ako treba.

¹²² Gledaj 107, 111, 112.

¹²³ Ako ga ne mora sam celebrant nositi k oltaru.

¹²⁴ Ako ne može stati otraga, tada stavi ciborij na korporal prema strani evanđelja.

¹²⁵ Ako ne nosi kalež.

¹²⁶ Kod nas se posvećuju tri hostije: jedna za ovu misu, druga za misu praesantificatorum, a treća, da se na Vel. petak izloži u svetom grobu. — Prijе konsekracije valja paziti, da se uzme vlastito za ovu misu: *Communicantes, Hanc igitur i qui pridie*.

¹²⁷ Ako već nije sve na oltaru; vidi 111.

13. Genuflectit, et alteram¹²⁸ hostiam consecratam reponit in calice,¹²⁹ cooperit pala et patena inversa, et velum desuper expandit,¹³⁰ et genuflectit.

14. Accipit pyxidem et ponit eam ante calicem velatum: discooperit, et facta genuflexione retrahit se in cornu evangelii versa facie ad cornu epistolae.

5. Clericus genuflexus in cornu epistolae, omnibus similiter de clero et populo genuflectentibus dicit: *Confiteor Deo* etc.; et Celebrans subjungit: *Misereatur* etc. et *Indulgentiam* etc., ut alias.

16. Celebrans accedens ad medium genuflectit, et accepta pyxide, vertit se ad communicandos, et dicit de more ter: *Ecce Agnus Dei* etc.¹³¹

17. Fit Communio clericorum apud altare, deinde virorum et mulierum ad cancellos, expansa mappa ante pectus eorumdem.

18. Peracta Communione, Celebrans ad altare cooperit pyxidem, et eam servat in tabernaculo.¹³²

19. Deinde dicto: *Quod ore* etc. se purificat, et facta genuflexione, abluit digitos super calicem et super attare¹³³ de more; et raeedens ad medium, genuflectit, et sumit abluionem digitorum.

20. Calix Missae defertur ad credentiam;¹³⁴ acceduntur cerei in sacello Sepulchri: disponitur baldachinum sive umbella, et distribuuntur cerei pro sodalibus, si adsint, vel cultioribus de populo.

21. Celebrans prosequitur Missam, in qua haec observabit:

Exterso¹³⁵ calice genuflectit, accedit ad cornu epistolae, et legit *Communione*.

Venit in medium, genuflectit, osculatur altare, et retrahens se a latere Evangelii dicit: *Dominus vobiscum*.

Redit in medium, genuflectit, et accedit ad cornu epistolae, ubi legit¹³⁶ *Postcommunione*.

¹²⁸ Kod nas: preostale dvije.

¹²⁹ Ovdje bi bilo najbolje odmah purificirati ono mjesto na korporalu, gdje su bile ove dvije hostije. Učinit će to ovako: Stavivši obje hostije u kalež pokleknut će, uzeti patenu i njome purificirati ono mjesto, gdje su bile hostije; tada će patenu očistiti nad kaležem od mise, koji će pokriti palom; patenu može staviti izvan korporala, jer je purificirana; pokrije zatim kalež u kojem su hostije, kako je gore.

¹³⁰ Mogao bi ga odmah ovdje pričvrstiti svilenom vrpcom oko drška kaleža.

¹³¹ *Ecce Agnus Dei* etc. govori samo jedamput, a tri puta: *Domine non sum dignus* etc. Dok to govori ledima je okrenut prema oltaru, kao da na njemu nema presv. Sakramenta.

¹³² Ispuštaju se genuflexije, kad se vrati poslije pričješćivanja k oltaru, prije nego će pokriti ciborij i prije nego će zatvoriti tabernakul, pošto je u nj stavio ciborij.

¹³³ Ne okreće se dakle prema puku.

¹³⁴ Ako nema pravoga klerika, tada ga po običaju pokrije (ali bez korporala i burze) i postavi na oltar na stranu evandjelja.

¹³⁵ Gledaj 134.

¹³⁶ Ako je misa pjevana, tada pjeva; to vrijedi i za druge dijelove ovdje navedene, koji se pjevaju kod pjevane mise.

Iterum in medium, genuflectit, et osculatur altare, vertit se, ut prius, dicit: *Dominus vobiscum* et: *Ite missa est*.

Vertit se ad medium, genuflectit, dicit: *Placeat* etc., osculatur altare dicit: *Benedicat vos* etc., et genuflectit.¹³⁷

Vertit se in cornu evangelii, dat benedictionem, et non perficiens circulum convertit se ad latus evangelii, non rediens in medium.¹³⁸

Dicit evangelium s. Joannis, ad quod signat librum, vel tabellam, non autem altare.¹³⁹

Ad *Verbum caro factum est* etc. genuflectit versus Sacramentum.

22. Celebrans, completa Missa, accedit ad medium, genuflectit, et per breviarem descendit ad planum epistolae.¹⁴⁰

23. Ibi per manus clericorum deponit planetam et manipulum, et accipit pluviale albi coloris.

§. II. De processione Ss. Sacramenti ad sacellum.

1. Celebrans accedit ante altare, et facta genuflexione in plano, orabit genuflexus in inferiori gradu.¹⁴¹

2. Primus clericus accipit thuribulum cum igne, et naviculam cum thure,¹⁴² et accedit ad Celebrantem.

3. Celebrans surgens, imponit thus in thuribulo sine benedictione, ministrante navicula secundo ex clericis sine oculis.

4. Celebrans ascendit gradus altaris et genuflexus in suppedaneo¹⁴³ incensat Ss. Sacramentum in calice.

5. Deinde accipit velum humerale,¹⁴⁴ et surgens accedit ad mensam altaris: genuflectit, surgit, et ad cautelam firmat¹⁴⁵ velum calicis ligula serica albi coloris.

6. Accipit calicem sinistra per nodum, submittens eam velo, et dexteram ponit supra calicem, supra quam secundus clericus¹⁴⁶ extendit extremitates ambas veli humeralis.

¹³⁷ Kad govori *Benedicat vos*, pravi akcije kao i obično kod mise, kad daje blagoslov, samo mjesto inklinacije na *Deus* genuflectira.

¹³⁸ Gledaj u dijelu I. str. 74.

¹³⁹ Ako je tabela predaleko i ne čita iz nje, tada pravi križ samo na sebi, kako je to obično kod evandolja, a križ, kojim bi označio oltar, ispusta se, jer je na mensi oltara presv. Sakramenat.

¹⁴⁰ Ne silazi dakle pred oltar po sredini stepenica, nego napravivši genufleksiju u sredini pođe uz oltar na stranu epistole, gdje siđe in planum patet, da ne okrene leđa Presvetom.

¹⁴¹ Obukavši plašt dolazi celebrant pred oltar, gdje in plano napravi duplex genufleksiju, a onda ustavši klekne na najnižu stepenicu.

¹⁴² Dok celebrant skida kazulu i oblači plašt, dotle prvi klerik donese iz sakristije kadionicu s vatrom.

¹⁴³ Može odmah s najniže stepenice pokaditi presv. Sakramenat. Prije i poslije kađenja napravi zajedno s klericima duboki naklon glavom.

¹⁴⁴ Drugi klerik predavši kadionicu prvome stavi na celebranta velum bijele boje, te ako je pravi klerik polazi s celebrantom k oltaru, da mu bude na pomoć, kad bude kalež, u kojem je presv. Sakramenat, obavijao velom.

¹⁴⁵ Ako već nije pričvršćen; gledaj 130.

¹⁴⁶ Ako nije pravi klerik, tada si celebrant sam pomogne, da omota sa velom kalež i ruke. Najprije postavi desnu ruku na kalež, a lijevom rukom stavi preko desne ruke i kaleža najprije lijevi kraj vela, a onda desni, te lijevom rukom prihvati kalež za držak ispod vela.

7. Celebrans cum calice vertit renes altari et incipit hymnum: *Pange lingua* etc.¹⁴⁷

8. Proceditur ordine sequenti ad sacellum Sepulchri:

Vexillum consuetum in delatione Ss. Viatici.

Sodales, vel pii viri cum luminibus.¹⁴⁸

Crux processionalis delata a tertio clerico¹⁴⁹

Primus clericus cum thuribulo fumigante.

Celebrans sub baldachino, vel sub umbella et a sinistris ejus secundus clericus elevans vestis anterioris ejus extremitates, dum descendit gradus, vel ascendit, recitantes hymnum *Pange lingua* etc.

9. Ad sacellum omnes se disponunt per duas partes,¹⁵⁰ ita ut thuriferarius et celebrans sub baldachino possint transire per medium illorum.

10. Deferentes labarum, et crucem¹⁵¹ sistent e regione sacelli.

11. Celebrans ascendit altare sacelli, et deponit calicem supra altare: genuflectit, descendit primum gradum, et genuflexus in suppedaneo deponit velum humerale.

12. Interim deferentes baldachinum asportant illud ad locum congruum.

13. Celebrans surgens imponit iterum incensum in thuribulo sine benedictione, et sine osculis: et genuflexus super suppedaneo Sacramentum incensat, et clerici recitabant versum *Tantum ergo Sacramentum* etc.¹⁵²

14. Deposito thuribulo celebrans surgit,¹⁵³ ascendit ad altare, genuflectit, et accipiens calicem, illum recondit in capsula, admoto per secundum clericum scabello gradato, si opus erit.

15. Iterum genuflectit, et postea claudit capsulam; genuflectit et descendit in plano sacelli.

16. Celebrans genuflectit in gradu infimo altaris, et post aliquam orationem surgit, et facta genuflexione ambobus genibus¹⁵⁴ in plano,

¹⁴⁷ Ako su pjevači, tada oni, čim se celebrant s kaležem okrene k puku zapjevaju: *Pange lingua*.

¹⁴⁸ Gdje ovoga nema, otpadaju ove dvije točke.

¹⁴⁹ Ako imade više klerika (ministranta), dvojica idu uz križ sa svijetnjacima.

¹⁵⁰ Licem okrenuti jedni prema drugima; odličniji bliže oltaru. Dok celebrant s presv. Sakramentom polazi između njih, klečeći duboko se naklone glavom i kad pođe k oltaru, okrenu se licem k oltaru.

¹⁵¹ Uz križ svjeconoše, ako ih ima.

¹⁵² Ako pjevači pjevaju *Pange lingua*, tada kad celebrant položi kalež s sv. hostijama na oltar i siđe na stepenicu i klekne, počnu *Tantum ergo*. (Isto tako, ako se recitira, čine klerici). Na *Veneremur cernui* svi duboko naklone glavu. Na to celebrant ustane i stavi tamjan u kadionicu, a kad se pjeva (recitira) *Genitori Genitoque* incensira po običaju presv. Sakramenat. Ne govori se *Ÿ* ni oracija.

¹⁵³ Ne čekajuć, da se svrši strofa.

¹⁵⁴ Tako se uvijek od ovoga časa, pa sve dok se na Vel. petak ne prenese na oltar za misu praesantificatorum, pred ovim oltarom pravi genufleksija, makar je presv. Sakramenat u tabernakulu zatvoren.

praecedente cruce, medius inter clericos revertitur ad altare tecto capite.¹⁵⁵

§. III. De pyxidis asportatione.

1. Cum omnes pervenerint ad altare, crux deponitur loco suo, et secundus et tertius clericus accipiunt cereos accensos.

2. Celebrans facta genuflexione,¹⁵⁶ ascendit altare: extrahit e tabernaculo pyxidem cum particulis, collocat eam super corporale, et genuflectit.

3. Descendens genuflectit in suppedaneo, et accipit a primo clerico velum pro humeris.

4. Ascendit altare, genuflectit, et manibus velatis accipit pyxidem: et praecedentibus clericis cum cereis accensis portat pyxidem ad altare Sepulchri,¹⁵⁷ et collocat super corporale, et postea genuflectit.

5. Deinde descendens, genuflectit in suppedaneo, ubi per manus clerici deponit velum: iterum ascendit, et genuflectit: aperit capsulam, et recondit in ea pyxidem, retro calicem.

6. Genuflectit, et claudit capsulam, et facta oratione in infimo gradu, genuflectit in plano, et revertitur, tecto capite in sacristiam.¹⁵⁸

7. Ibi deponit pluviale, et stolam albi coloris, et sumit stolam violaceam tantum, aptatam in modum crucis.¹⁵⁹

§. IV. De altarium denudatione.

1. Celebrans paratus, ut supra, associatus a clericis, manibus junctis¹⁶⁰ accedit ad altare in plano.¹⁶¹

2. Apud quod stans, inchoat alta voce Antiphonam *Diviserunt*

¹⁵⁵ Otišavši ex conspectu altaris, u koji je pohranio kalež sa sv. hostijama.

¹⁵⁶ Kad dođe k oltaru, poklekne celebrant i svi s njim. Kad otvori tabernakul opet poklekne, izvadi ciborij i stavi ga na korporal, poklekne i side na prvu stepenicu te klekne na supedanej, gdje primi velum. Ciborij se ne mora prenositi u plaštu; dostaje roketa i stola bijele boje.

¹⁵⁷ Prema dekretu S. R. C. od 15. V. 1745. (D. a. 2383) ciborij bi se imao pohraniti u kakovoj drugoj kapelici, a ne ostaviti ga u javnoj crkvi niti stavljati u tabernakul određen za kalež s posvećenim hostijama (D. a. 4049, IV). Gdje je u redovničkim kućama privatna kapelica, bit će najzgodnije u nju prenesti. Ako nema zgodnijega mjesta, mogao bi se ciborij pohraniti i u sakristiji — tako mnogi autori. Svakako valja da na takovom mjestu gori uljanica. Ako baš nema kamo drugamo prenesti, budući da u velikom oltaru kroz ove dane ne smije ostati, prenese se, kako to opisuje Mem. Rituum, tamo, gdje je kalež sa sv. hostijama i postavi iza njega.

¹⁵⁸ Dok celebrant u sakristiji mijenja odijelo, dotle neka jedan klerik (ili sakristan) skine s križa bijeli velur i ostavi ljubičasti. I svijeće treba ugasiti, ako već nijesu prije ugašene. Isto tako valja iz raznih škropionica u crkvi maknuti blagoslovenu vodu (D. a. 2682, LIV).

¹⁵⁹ Tako svećenik ima uvijek nositi stolu, ako je obučen u albu.

¹⁶⁰ I pokrite glave.

¹⁶¹ Došavši pred oltar skine biret i dade ga kleriku s desne strane, te se duboko nakloni križu, dok svi ostali genuflektiraju.

sibi,¹⁶² quam prosequitur cum Psalmo *Deus, Deus meus, respice in me* etc., recitans illum cum clericis.

3. Interim Celebrans ascendit altare, quod denudat, amovendo tobaleam superiorem, et alias.

4. Clerici recipiunt tobaleas, et amovent ab altari vasa florum, pallium, tapete etc.; adeo ut in altari non remaneant nisi crux et candelabra cum candelis extinctis.¹⁶³

5. Celebrans, denudato altari majori, procedit ad denudationem reliquorum altarium, si plura adsint.

6. Denudatis altaribus,¹⁶⁴ Celebrans redit ante altare majus: ubi post ultimum versum Psalmi, repetita Antiphona, genuflectit ad signum meridianum salutationis angelicae.¹⁶⁵

7. Clericus cum crotalo dat signum salutationis angelicae, ad quod omnes genuflectunt.

8. Surgit deinde Celebrans, et facta reverentia cruci, quia paratus,¹⁶⁶ clericis genuflectentibus, revertitur in sacristiam.

9. Ibi paramenta deponit, et, gratias de more peractis, jubet, ut omnia suis locis reponantur.

10. Primus clericus amovebit a cruce altaris majoris vestem coloris albi, remanente consueta veste violacea.¹⁶⁷

11. Curabit parochus, ut assidue adsint, qui orent ante Ss. Sacramentum in sacello Sepulchri,¹⁶⁸ utque decens numerus¹⁶⁹ cereorum in eo colluceat.

TITULUS V.

De feria sexta in Parasceve.

Caput I.

De praeparandis pro officio hujus feriae.

In altari majori:

1. Altare ipsum undequaque nudum, cum sex candelabris habentibus cereos extinctos cerae communis.

¹⁶² Celebrant počne *Diriserunt sibi*, ostalo nastave klerici (ako nema pravih klerika, tada će celebrant sve sam govoriti). Svršivši Antifonu, kad se počne psalam, uzide celebrant k oltaru.

¹⁶³ Na oltaru dakle valja ostaviti križ i svijetnjake sa svijjećama. Zato ne valja običaj, da se i svijetnjaci skinu s oltara, ili što je još gore, pobacaju uzduž i poprijeko po oltaru. I u tuzi Crkva hoće da zadrži red i ozbiljnost, a mrska joj je svaka zbrka i smiješnost. — Tabernakul može ostati otvoren. Bit će to i dobro, da se malo prozrača.

¹⁶⁴ Poslije, u koje drugo doba dana, bit će zgodno, da svećenik pregleda oltare osobito oltarne kamene.

¹⁶⁵ Ako se obredi svrše prije pol dana, a obično tako jest, ovdje celebrant napravi duboki naklon, ostali genuflektiraju, te svi pođu u sakristiju.

¹⁶⁶ Inače i svećenici imadu od časa, kada se prenese presv. Sakrament, pred križem na vel. oltaru genuflektirati; a celebrant poslije otkrivanja križa na Vel. petak pa sve do početka obreda na Vel. subotu ima također genuflektirati.

¹⁶⁷ Ako nije već prije učinjeno; gledaj 158.

¹⁶⁸ Smije se obavljati i pobožnost pod večer, ali se nipošto ne smije otvarati tabernakul ili sa presv. Sakramentom davati blagoslov.

¹⁶⁹ Barem 6.

2. Crux lignea¹⁷⁰ in eodem, cooperta velo,¹⁷¹ quod facile solvi, et removeri possit.

3. Pulvinar violaceum in secundo gradu ejusdem altaris.

In abaco seu credentia altaris majoris:

1. Mantile lineum, planitiem abaci non excedens.

2. Mappa unica plicata pro altari ad mensuram mensae.¹⁷²

3. Legile cum Missali.

4. Bursa nigri coloris cum corporali, pala, et purificatorio.¹⁷³

5. Thuribulum et navicula cum thure.¹⁷⁴

6. Velum nigrum pro calice in fine Officii.

7. Pelvicula cum ampullis vini et aquae, et manutergio.

8. Lanx argentea pro oblationibus.

Prope abacum:

1. Tapete, pulvinar violaceum, et velum album, serico violaceo contextum.¹⁷⁵

2. Crux processionalis.

In sacello Sepulchri:

1. Corporale stratum super altare.

2. Velum humerale album.

3. Baldachinum, sive umbella albi coloris.

4. Intortitia, et cerei pro processione.

In sacristia:

1. Tria superpellicea pro clericis.

2. Amictus, alba, cingulus, manipulus, stola, et planeta nigri coloris.

3. Foculus cum igne, et forcipe.

Caput II.

De sacris ritibus in hac feria VI. in Parasceve persolvendis.

§. I. De principio Officii, usque ad denudationem crucis.

1. Hora competenti datur signum cum crotalo, et Celebrans et clerici accipiunt superpellicea in sacristia, et disponuntur¹⁷⁶ omnia, ut supra.

¹⁷⁰ Križ treba da bude veći, nego je obični križ na oltaru, koji valja ukloniti. Postavi se pred tabernakul na mensu; valja paziti, da čvrsto stoji.

¹⁷¹ Velum ima biti ljubičaste boje (D. a. 3535, VIII).

¹⁷² Smije visjeti samo malo s obje strane (Caer. E. II. c. 26, n. 2).

¹⁷³ Kod nas valja pripremiti i monstrancu, iz koje se izvadi lunula i stavi pokraj burze s korporalom.

¹⁷⁴ Bit će zgodnije, da kadionica ostane u sakristiji, dok je ne bude trebalo.

¹⁷⁵ Ako je zgodno i ima prostora u crkvi, najbolje je ovo odmah staviti na ono mjesto, gdje će nakon otkrića biti položen križ za adoraciju.

¹⁷⁶ Ako nijesu ministranti pravi klerici, tada će sam svećenik sve prirediti i na svoje mjesto postaviti, čega oni ne mogu ili ne znadu.

2. Celebrans, lotis manibus, accipit amictum, albam, cingulum, manipulum, stolam et planetam nigri coloris.

3. Praecedentibus clericis manibus junctis accedit ad altare majus tecto capite.

4. Detecto capite, genuflectit¹⁷⁷ in plano altaris, et procumbit super pulvino posito in secundo gradu, et orat spacio unius *Miserere*.

5. Primus clericus,¹⁷⁸ accepta mappa, illam extendit per longum super mensam altaris, adjuvante secundo clerico, non explicando eam per latitudinem; ita ut duplicatio sit versus medium altaris, et partes explicandae versus frontem ejusdem altaris.

6. Tertius clericus collocat legile cum Missali in cornu epistolae.

7. Celebrans surgit a procubito, et amoto a clerico pulvinari, ascendit altare, et osculatur illud in medio.

8. Accedens ad cornu epistolae legit¹⁷⁹ primam Lectionem cum Tractu.

9. Deinde dicit¹⁸⁰ *Oremus*, et genuflectens cum omnibus: *Flectamus genua*; et secundus clericus primo surgens dicit: *Levate*; et Celebrans subjungit Orationem: *Deus a quo* etc.

10. Deinde legit¹⁸¹ secundam Lectionem, et Tractum, ac successive Passionem.

11. Dicto ibidem:¹⁸² *Munda cor meum* etc. prosequitur eam partem, quae cantaretur in tono evangelii.¹⁸²

12. In fine non osculatur librum, sed imediate (nisi sit habendus sermo de Passione) incipit in eodem cornu epistolae Monitiones et Orationes ut in Missali.¹⁸⁴

13. Ante singulas Orationes, octava excepta, Celebrans genuflectens, prout faciunt et caeteri, dicit: *Flectamus genua*; et secundus clericus, surgens ante omnes, dicit: *Levate*.

¹⁷⁷ Došavši k oltaru otkrije se i daje biret kleriku, duboko se nakloni (profunda corporis), dok ostali genuflectiraju; tada klekne na oba koljena in plano i legne položivši glavu i ruke na jastuk.

¹⁷⁸ Klerici (ministranti) kratak čas će klečati, a onda ustati i pokriti oltar. Može im tu pomoći sakristan.

¹⁷⁹ Ako se cijela služba pjeva, tada celebrant čita lekciju i traktus submissa voce, dok prvi klerik uzme knjigu, genuflectira u sredini pred oltarom i postavivši se iza celebranta in plano (gdje se lekcija pjeva kod svečane mise) pjeva lekciju in tono prophetiae. Kad svrši, poklekne opet u sredini i ide na svoje mjesto. Ako ministri nijesu pravi klerici, tada sam celebrant pjeva lekciju, dok traktus pjevaju u oba slučaja pjevači.

¹⁸⁰ U pjevanoj službi pjeva.

¹⁸¹ Što je gore rečeno za prvu lekciju vrijedi i za ovu, ako se pjeva, samo što ju pjeva drugi klerik, a pjeva se in tono epistolae. Poslije lekcije ne ljubi ruke celebrantu.

¹⁸² Na strani epistole duboko nagnut prema križu; ne govori: *Jube. Domine*.

¹⁸³ Ako se pjeva, tada ovaj dio celebrant pjeva.

¹⁸⁴ Mjesto četvrte, koja je za rimskoga cara, a koja se ispušta, uzima se kod nas za našega cara i kralja. — Monicije se govore ili pjevaju sklopljenih ruku, a oracije raširenih.

14. Circa finem Orationum,¹⁸⁵ primus clericus, adjuvante tertio, extendit ante gradus altaris vel presbyterii tapete, et super primos ejus gradus pulvinar violaceum, et velum album serico violaceo contextum expandunt per longum.

§. II. De crucis denudatione et adoratione.

1. Completis Orationibus, Celebrans stans in eodem cornu epistolae deponit planetam tantum.¹⁸⁶

2. Deinde genuflectit¹⁸⁷ in medio altaris, et accipit crucem, et primus clericus accipit Missale.

3. Celebrans accedit ad angulum posteriorem cornu epistolae, facie versa ad populum, et clericus sustinebit Missale ante illum.¹⁸⁸

4. Celebrans manu dextera detegit summitatem crucis usque ad transversum illius exclusive, et crucem ambabus manibus aliquantulum elevans gravi voce legit¹⁸⁹ *Ecce lignum crucis*; et clerici eadem voce prosequuntur: *In quo salus mundi pependit*. Et genuflectentibus omnibus, praeter Celebrantem, clerici¹⁹⁰ subjungunt: *Venite adoremus*; et deinde surgunt.

5. Celebrans in anteriori parte cornu epistolae¹⁹¹ discooperiens brachium dexterum crucis et caput Crucifixi, et magis elevans crucem et vocem, secundo dicit: *Ecce lignum crucis*.

6. Clerici prosequuntur: *In quo salus mundi pependit*; et successive: *Venite adoremus*; et genuflectunt omnes, ut prius.

7. Celebrans tandem in medio altaris totam discooperiens crucem, ac altius manum et vocem elevans, dicit tertio: *Ecce lignum crucis*.

8. Clerici tertio prosequuntur, respondent et genuflectunt,¹⁹² ut supra.

9. Tertius clericus ponit lancem a latere sinistro pulvinaris, et primus reponit Missale super legile, et discooperitur crux processionalis, et aliae omnes per ecclesiam.

10. Celebrans¹⁹³ descendens per latus evangelii portat devote crucem ambabus manibus elevatam ad locum praeparatum.

¹⁸⁵ Ako već nije prije priređeno, kako je gore rečeno. Prije se može prirediti, ako se na ulaz u prezbiterij polaže križ za adoraciju; no ako se stavlja pred oltar, tada će trebati svakako tek sada prirediti za adoraciju križa.

¹⁸⁶ Poslije zadnje oracije celebrant načinivši reverenciju prema križu sīde odmah in planum te skine kazulu kod sjedala.

¹⁸⁷ Pođe duljim putem pred oltar, napravi duboki naklon (profunda corporis) te uzade k oltaru i prilivati objema rukama križ, te ga nosi duljim putem niz stepenice per planum na stranu epistole.

¹⁸⁸ Drugi i treći klerik stoje uz celebranta.

¹⁸⁹ Ili pjeva.

¹⁹⁰ Ako se pjeva, pjevači.

¹⁹¹ Tamo, gdje se čita introit u misi.

¹⁹² Ostanu klečeći kako klerici, tako svi ostali u crkvi, doklegod ne ustane celebrant položivši križ na svoje mjesto. Onda tek klerici čine ono, što traži točka 9.

¹⁹³ Celebrant čeka u sredini oltara držeći križ, dok se ne izgovori ili otpjeva treći: *Venite adoremus*, a tada držeći jednako križ pred sobom sīde niz stepenice oltara i pobožno ga nosi na priređeno mjesto.

11. Ibi genuflexus collocat crucem super velum pulvino superpositum, et firmat eam cordulis.

12. Surgit,¹⁹¹ et facta genuflexione,¹⁹² vadit ad planum cornu epistolae, ibique sedens im scabello, deponit¹⁹³ calceamenta, clericis adjuvantibus.

13. Celebrans excalceatus procedit¹⁹⁷ ad adorationem crucis, quam primo, secundo et tertio cum debita distantia adorat; offert pecuniam et osculatur crucem.

14. Surgit, et facta genuflexione cruci, redit ad scabellum in plano epistolae, et calceamenta resumit.

15. Clerici deponunt¹⁹⁸ et ipsi calceamenta et post Celebrantem,¹⁹⁹ ante omnes alios de populo, adorabunt crucem eodem modo, quo Celebrans, et reversi ad sua loca, calceamenta resumunt.

16. Post clericos adorabunt Sodales cum saccis, si adsint, deinde viri, ultimo mulieres: omnes bini, devote, ac graviter.

17. Interim primus clericus assistet adorantibus, et secundus et tertius clericus accedunt ad Celebrantem, et alta et clara voce recitant²⁰⁰ cum eo Impropria, ut hic.²⁰¹

18. Circa finem adorationis primus clericus accendit cereos altaris, et tertius amovet legile cum Missali ab altari.²⁰²

19. Deinde secundus et tertius clericus accedunt per planum ad altare: alter ad cornu evangelii, alter ad epistolae, et explicant tobaleam altaris.²⁰³

20. Successive secundus clericus portat ad altare bursam cum corporali incluso, et super eam purificatorium: extrahit, et explicat corporale, et prope illud in parte epistolae extendit purificatorium.²⁰⁴

¹⁹¹ Sada svi ostali ustanu.

¹⁹² Odele imade i celebrant pokleknuti na jedno koljeno pred križem sve do početka funkcija na Vel. subotu.

¹⁹³ Sada skine manipul (D. a. 2326, IV).

¹⁹⁷ Ako mora proći blizu križa, genufektira prema križu. Pođe nešto dalje, klekne na oba koljena i naklonivši glavu može tiho reći: *Adoramus te, Christe, et benedicimus tibi: quia per sanctam crucem tuam redemisti mundum.* Tada ustane, pođe na pol puta prema križu, opet klekne na oba koljena naklonivši glavu; i sada može isto govoriti. Pođe napokon do križa, klekne na oba koljena i naklonivši glavu može i treći put isto govoriti. Ako daje kakav dar, sad ga može dati. Klečeći još poljubi križ i to noge (rane na nogama) Raspetoga, ustane, genufektira prema križu i sklopljenih ruku ide k strani epistole bez ikakove reverencije prema oltaru, obuče obuču i uzme manipul.

¹⁹⁸ Ako je običaj (De Amicis II. 107, 9).

¹⁹⁹ Neka idu dva i dva. Kada celebrant po drugi put klekne kod adoracije, neka već-prva dvojica tamo kleknu, gdje je celebrant pripit klekao i tako redom. Raspelo ljubi najprije onaj, koji je s desna, te pričekaj, dok lijevi poljubi. Ustanu zajedno i genufektiraju i polaze na svoje mjesto.

²⁰⁰ Ako pjevači ne pjevaju.

²⁰¹ U misalu.

²⁰² Stavi ga na stolić.

²⁰³ Ako je to već odmah učinjeno, kad je oltarnik postavljen na oltar, tada ovdje otpada; te klerici (ministranti) čine ono, što kaže slijedeća točka.

²⁰⁴ Ako ministranti nijesu klerici, tada sam celebrant donese na oltar burzu s korporalom, a na burzi lunulu i purifikator; zato valja da je nosi vodoravno. Sve stavi na sredinu oltara.

21. Tertius clericus collocat Missale cum legili super altare in cornu evangelii, apertum et inversum,²⁰⁵ ut in Missa.

22. Completa adoratione, Celebrans reportabit crucem ad altare cum debitis genuflexionibus.²⁰⁶

23. Clerici amovent tapete, pulvinar, velum et lancem, et apponitur ignis in thuribulo.²⁰⁷

24. Celebrans apud scabellum in plano epistolae resunit planetam, et aperto capite accedit ante altare.

§. III. De Processione ad sacellum et regressu ad altare cum Ss. Sacramento.

1. Celebrans ante altare imponit sine benedictione, et sine osculis, incensum in thuribulo.²⁰⁸

2. Dirigitur processio²⁰⁹ ad sacellum, ubi asservatur Ss. Sacramentum, hoc ordine:

Vexillum Viatici

Sodales, sive pii viri²¹⁰

Thuriferarius

Crux processionalis denudata, et delata a tertio clerico.

Celebrans cum planeta, habens ante ipsum a sinistris secundum clericum.

3. Ad sacellum: labarum et crux e regione altaris: procedentes hinc inde secedunt in duas lineas, et juniores prope labarum, seniores propinquiores erunt altari.

4. Celebrans, facta genuflexione²¹¹ in plano capellae, genuflectit in primo gradu altaris et orat parumper cum omnibus.

5. Surgit, aperit capsulam, genuflectit, descendit primum gradum,²¹² et stans imponit incensum in thuribulo sine benedictione et sine osculis: accenduntur cerei pro processione et disponitur baldachinum, sive umbella.

²⁰⁵ Koso, da se bude moglo lako čitati, kako je to kod obične mise od ofertora do pričesti.

²⁰⁶ Polazi otkrite glave, klekne i prihvati s poštovanjem križ te ga nosi na oltar, dotle svi kleče; postavi križ na oltar; rasprostre korporal, ako još nije razastrt, stavi purifikator uz korporal sa strane epistole, gdje obično stoji, a lunulu uz korporal na stranu evanđelja. Genuflectira kod oltara i kraćim putem (uz stranu epistole) side k sjedalu.

²⁰⁷ Prvi klerik donese kadionicu s vatrom iz sakristije. ●

²⁰⁸ Martinucci, koga slijedi de Amicis, veli, da je bolje ispustiti ovo stavljanje tamjana.

²⁰⁹ Prije nego će poći, svi genuflectiraju (osim onoga, koji nosi križ i svjećonoša) i polaze kraćim putem.

²¹⁰ Vidi 148 i sl.; što je tamo rečeno vrijedi mutatis mutandis i ovdje.

²¹¹ Duplex genuflexio. To učine svi osim onoga, koji križ nosi, i onih, koji uz križ svijeće nose (ako ih ima). Ovdje valja odmah upaliti svijeće i prirediti baldakin.

²¹² Načini duplex genufleksiju i ustane.

6. Celebrans genuflexus in suppedaneo incensat²¹³ Sacramentum in capsula: surgit, et facta genuflexione, extrahit e capsula calicem, et ponit super altare.

7. Genuflectit, claudit capsulam, in qua remanet pyxis cum particulis:²¹⁴ iterum genuflectit, et descendit primum gradum.

8. Genuflexus in suppedaneo accipit velum humerale, surgit, et facta genuflexione, stans accipit, ut heri,²¹⁵ calicem, et secundus clericus velo cooperit.

9. Celebrans vertit renes altari, et facie ad processionem, inchoat alta voce Hymnum *Vexilla Regis prodeunt* etc.,²¹⁶ quem cum secundo clerico prosequitur ut infra.²¹⁷

10. Revertitur processio ad altare, ordine sequenti:

Vexillum Viatici.

Sodales, sive viri pii cum cereis accensis.

Crux processionalis.

Thuriferarius continue thuribulum agitans.

Celebrans sub baldachino, habens secundum clericum ante se a sinistris.

11. In sacello remanent quatuor candelae accensae.²¹⁸

12. Vexillum reponitur extra cancellos: crux processionalis prope credentiam.

13. Sodales et pii viri remanent extra cancellos: ibique dispositi, cereos usque ad Officii finem in manibus tenebunt.

14. Baldachinum sive umbella deponitur ante cancellos, et loco congruo collocatur.

15. Celebrans ascendit altare, et calicem ponit super corporale: deinde genuflectit, surgit, et descendit primum gradum altaris.²¹⁹

16. Deponit velum, et²²⁰ stans imponit incensum in thuribulo sine benedictione et sine osculis; deinde genuflexus in suppedaneo Sacramentum incensat.²²¹

§. IV. De reliquo Officio et ritu hujus Ferae.

1. Celebrans surgens accedit ad altare, et genuflectit; deinde solvit, et amovet velum a calice,²²² et ponit patenam super corporale.²²³

²¹³ Prije i poslije incenzacije duboki naklon glave.

²¹⁴ Ako u tabernakulu (capsula) nema ciborija (kako je svakako bolje, vidi 157), tada izvadišti kalež iz tabernakula, zatvori tabernakul, genuflectira i sije na prvu stepenicu, gdje dobije velum, koji ima biti bijel.

²¹⁵ Kako će prihvatiti kalež, ako nema pravih klerika, vidi 146.

²¹⁶ Ako su pjevači, tada oni pjevaju.

²¹⁷ Radi prostora ispuštamo ovdje himnu.

²¹⁸ Ako je u tabernakulu ostao ciborij (gledaj 157); inače se imaju ugasiti i poslije, kad se svrše obredi, sav nakit odstraniti.

²¹⁹ I klekne na rub supedaneja.

²²⁰ Načimivši duboki naklon glavom.

²²¹ Prije i poslije incenzacije duboki naklon glave.

²²² Preda ga kleriku, koji ga stavi na stolić.

²²³ U sredinu, a palu također na korporal ali prema strani epistole.

2. Accepto calice, deponit ex eo sacram hostiam super patenam;²²⁴ deinde ambabus manibus patenam ipsam accipiens, collocat hostiam super corporale, nihil dicens, neque signans; et patenam ponat ubi alias, sed super corporale, non subtus.

3. Celebrans, facta genuflexione, accipit calicem et accedit versus cornu epistolae, et calicem sinistra tenens,²²⁵ ponit in eo vinum et aquam sine benedictione, et nihil dicens.

4. Calix non abstergitur,²²⁶ sed ponitur in latere corporalis.

5. Celebrans accedit in medio, et facta genuflexione, reponit calicem in loco solito sine signo crucis, et cooperit pala.

6. Ibidem stans²²⁷ imponit incensum in thuribulo, absque benedictione et oculis.

7. Celebrans accepto thuribulo, genuflectit et incensat Oblata dicens de more: *Incensum istud* etc.

8. Incensatis Oblatis, iterum genuflectit, et incensabit crucem,²²⁸ dicens: *Dirigatus, Domine* etc.; et repetita genuflexione cruci, prosequetur, more solito, incensationem altaris, semper genuflectens quoties transit per medium.

9. Incensato altari, dat thuribulum in manu thuriferarii, dicens: *Accendat in nobis* etc.; et ipse non incensatur.

10. Celebrans immediate, advertens, ne terga vertat Sacramento, descendit e suppedaneo in secundo gradu,²²⁹ et aliquantulum extra altare in cornu epistolae, versa facie ad populum, lavat manus, nihil dicens.

11. Redit ad medium altaris, genuflectit, surgit, et junctis manibus super altari, mediocriter inclinatus, dicit submissa, sed intelligibili voce: *In spiritu humilitatis* etc.

12. Celebrans osculatur altare, genuflectit, et versus populum in cornu evangelii dicit: *Orate fratres*, et redit²³⁰ per eandem viam, non perficiens circulum, et iterum genuflectit.

13. Non respondetur: *Suscipiat*.

14. Celebrans junctis manibus ante pectus, in tono feriali dicit: *Oremus. Praeceptis salutaribus* etc.; et dum dicit *Pater noster* etc., extendit manus.

15. Clerici²³¹ respondent: *Sed libera nos a malo*, et Celebrans:

²²⁴ Gdje se poslije Missa praesantificatorum izlaže u grobu presv. Sakramenat, celebrant stavivši hostije iz kaleža na patenu, kalež stavi na korporal prema strani epistole, genuflectira, uzme desnom rukom (palcem i kažiprstom) jednu od hostija, a lijevom rukom priredenu lunulu, te je stavi u lunulu i postavi na korporal prema strani evanđelja; opere zatim prste u posudici, koja ima stajati na oltaru, i obriše ih tamo priređenim purifikatorom. Uzme tada objema rukama patenu itd.

²²⁵ Ne stavljajući ga na oltar, nego ga drži malo nad oltarom.

²²⁶ Kalež se ne briše purifikatorom ni prije ulijevanja ni poslije.

²²⁷ Genuflectira i malo se povuče k strani evanđelja i stavlja tamjan.

²²⁸ Triplici ductu duplici ictu.

²²⁹ vel in plano.

²³⁰ Govoreći tiho: *ut meum ac vestrum* etc.

²³¹ Pjevači.

Amen sub silentio; et adhuc tenens manus extensas, subjungit in priori tono feriali:²³² *Libera nos* etc.; et clerici²³³ in fine respondent: *Amen*.

16. Celebrans genuflectit, surgit, discooperit calicem, supponit patenam hostiae, et tenens manu sinistra patenam super altare, elevat dextera hostiam,²³⁴ ut ab omnibus videri possit.

17. Celebrans²³⁵ declinat hostiam immediate super calicem jam discooperitum,²³⁶ et statim dividit eam in tres partes, more solito, nihil dicens, quarum ultimam²³⁷ immittit in calicem, pariter nihil dicens, nec signans.²³⁸

18. Cooperito calice, genuflectit, et postmodum surgens, manibus junctis super altari, et inclinatus dicit secreto: *Perceptio corporis* etc., omissis duabus aliis Orationibus.

19. Celebrans iterum genuflectit; deinde accepta patena cum hostia, ut alias, dicit: *Panem coelestem* etc. *Domine, non sum dignus* etc., more solito ter, percutiens pectus.

20. Hostia se signat, dicendo: *Corpus Domini nostri* etc., et se communicat.

21. Facta brevi meditatione, discooperit calicem, et genuflectit.

22. Surgit et collectis de more fragmentis, accipit ambabus²³⁹ manibus calicem, nihil dicens, nec se signans; et sumit reverenter ex eo particulam hostiae cum vino.

23. Celebrans, omissa consueta calicis purificatione, more solito abluit digitos super calicem cum vino et aqua.²⁴⁰

24. Surgunt interim omnes, et cerei extinguntur.²⁴¹

25. Celebrans,²⁴² sumpta in medio ablutione, calicem tergit, velo parvo nigro cooperit, atque componit;²⁴³ et inclinatus, manibus junctis ante pectus, dicit secreto: *Quod ore sumpsimus* etc.²⁴⁴

²³² In tono feriali Missae.

²³³ Ili pjevači.

²³⁴ Hostija se ne incenzira, ali se može dati znak maljčićima.

²³⁵ Bez genufleksije poslije podizanja.

²³⁶ Dotle lijevom prisloni patenu na kalež, kako je to obično kod mise, a tada objema rukama dijeli hostiju, kao kod obične mise, u tri dijela.

²³⁷ Dok druga dva po običaju stavi na patenu.

²³⁸ Odsele ima držati palce i kažiprste zajedno kao i u običnoj misi od podizanja do ablucije, i kad polaže ruke na oltar, ina ih staviti na korporal.

²³⁹ Desnom prihvati ispod kupe, a lijevom iznad podnožja i pri tom valja paziti, da palci i kažiprsti ostanu sjedinjeni. Prema ovom ne drži patene pod bradom, dok pije iz kaleža vino i sv. partikulu. No ima autora (De Amicis, Kieffer, Müller), koji vele, da drži patenu pod bradom, kada ovo pije iz kaleža; prema tom bi se kalež prihvatio kao obično samo desnom rukom. Ovo drugo će biti svakako zgodnije ondje, gdje je držak kaleža kratak.

²⁴⁰ Ako je na oltaru hostija za monstrancu, tada genuflectira te prihvati kalež i na strani epistole nad oltarom opere prste nad kaležom.

²⁴¹ Ako je hostija za ostensorij na oltaru, ostaju klečeći i s upaljenim svijećama.

²⁴² Povrativši se u sredinu, ako je hostija još na oltaru, genuflectira.

²⁴³ I tako složen postavi izvan korporala prema strani evanđelja.

²⁴⁴ Ako se presv. Sakrament izlaže u grobu tada celebrant rekavši: *Quod ore sumpsimus* genuflectira i stavi lunulu sa sv. hostijom u monstrancu.

26. Primus clericus calicem defert ad credentiam.²⁴⁵

27. Celebrans descendens in plano altaris, et facta cum clericis genuflexione cruci, cooperto capite, revertitur in sacristiam.

28. Ibi deponit paramenta missalia, et super cotta accipit stolam albi coloris.

§. V. De pyxidis repositione.²⁴⁶

1. Celebrans, praecedente primo clerico cum velo, et duobus aliis cum cereis, vadit ad sacellum, ubi pyxis remansit.

2. Facta genuflexione in plano, genuflectit in primo gradu inferiori, et orat parumper.

3. Surgit, ascendit altare, aperit capsulam, genuflectit, accipit pyxidem, et eam collocat super corporale, et iterum genuflectit.

4. Descendens primum gradum genuflectit in suppedaneo, et accipit a primo clerico velum pro humeris.

5. Ascendit altare, genuflectit, et manibus velatis accipit pyxidem, et praecedentibus clericis cum cereis accensis, reportat pyxidem, servandam in tabernaculo posito super altare alicujus remotioris capellae in ecclesia, vel (quod congruentius) in sacristia.

6. Debitis genuflexionibus pyxidem servat, et ante eam lampas continuo ardeat.

7. Reposita pyxide, omnes genuflectunt, et datur signum meridianum salutationis angelicae cum crotalo.

8. Tandem extinguuntur cerei altaris, et omnia suis in locis reportantur.

9. Si autem non adsit sacristia, vel capella remotior, ut supra tunc pyxis remaneat in loco, ubi calix repositus erat, et lampas ardens jugiter adsit.

koju je donesao klerik sa stolića (ili sakristan s rukavicom iz sakristije), dok je Celebrant prao prste. Stavi monstrancu u sredinu korporala, genuflectira i side in planum, gdje napravi duplex genufleksiju i povuče se na stranu epistole, gdje će skinuti manipul i kazulu i uzeti plašt crne boje. Dotle će prvi klerik doći iz sakristije s kadionicom pred oltar. Celebrant došavši u sredinu napravi in plano duplex genufleksiju i klekne na prvu stepenicu. Tada ustane i stavi tamjan u kadionicu bez blagoslova. Klekne i po običaju pokadi presv. Sakramenat. Klečeći primi bijeli velun, ustane pođe gore k oltaru, tu genuflectira, prihvati monstrancu s velom i okrene se prema puku, tada svi ustanu i podu u procesiji k sv. grobu. Procesija ide istim redom, kako je polazila od oltara, gdje je bio Presveti pohranjen, k velikom oltaru. Došavši tamo celebrant postavi na priređeno mjesto (na korporal) monstrancu, genuflectira i pokadi po običaju presv. Sakramenat. Tada svi ustanu, ugase svijeće i vraćaju se u sakristiju. Pred vel. oltarom imadu svi, pa i celebrant, genuflectirati.

²⁴⁵ Učini sam svećenik odlazeći od oltara; ili ako je presv. Sakramenat nosio u sv. grob, kad se vrati u sakristiju i odloži pluvijal i stolu, tada odnese kalež s oltara.

²⁴⁶ Ako je ciborij već na Vel. četvrtak prenešen u kavku posebnu kapeu, kako je rečeno u bilj. 157, ili ako nema više zgodnijega mjesta, kamo bi se prenesao, tada vrijedi 9. točka ovoga paragrafa. U ova dva slučaja oficij je ovoga dana gotov, kad se svećenik poslije mise praesantificatorum odnosno poslije ekspozicije presv. Sakramenta u grobu vrati u sakristiju.

TITULUS VI.

In Sabbato sancto.

Caput I.

De praeparandis pro omnibus functionibus in hac die persolvendis.

Extra portam principalem.

1. Mensa cum mantili albo, et super eam
2. Legile parvum cum Missali.
3. Patera argentea cum quinque globulis incensi.
4. Thuribulum, et navicula cum thure.
5. Vas aquae benedictae cum aspersorio.
6. Manipulus, stola et dalmatica albi coloris.
7. Laterna cum candela.
8. Item, prope mensam, tripes cum foculo, in quo carbones accendendi pro novo igne.
9. Forcipes ferreae.
10. Arundo ornata cum tribus candelis in summitate.

In altari majori:

1. Altare cum cruce, et candelabris festivis.
2. Duplex in eo pallium, album subtus, et violaceum desuper.
3. Pes ligneus, vel basis marmorea in latere evangelii pro firmanda arundine.
4. Legile²⁴⁷ pro Praeconio.
5. Cereus benedicendus, aptatus in candelabro magno a latere evangelii, cum ellychnio concinnato ad prompte flamam recipiendum, cum quinque foraminibus in modum crucis.
6. Lampades compositae.

In abaco altaris majoris:

1. Mensa mantili albo cooperta.
2. Missale pro Praeconio,²⁴⁸ et Missa.
3. Calix cum ornamentis coloris albi.²⁴⁹
4. Pelvicula cum urceolis vini et aquae, et manutergio.

In sacristia:

1. Quatuor superpellicea pro clericis; amictus, alba, cingulus, stola, et pluviale coloris violacei; manipulus, stola, et planeta violacea.²⁵⁰
2. Manipulus, stola et planeta coloris albi.

²⁴⁷ Pokrit svilenim velom bijele boje.

²⁴⁸ Može biti i evanđelistar.

²⁴⁹ Ako ne dvore pravi klerici, tada se kalež ima pripraviti u sakristiji.

²⁵⁰ Manipul, stola i kazula ljubičaste boje mogu se metnuti i na sjedala na strani epistole.

3. Velum pro humeris albi coloris.
4. Cerei pro asportatione pyxididis.

In baptisterio, si adsit:

1. Mensa cooperta albo mantili pro abaco.
2. Manutergia duo.
3. Vas pro aqua benedicta et aspersorium.
4. Vas ad extrahendam aquam e fonte.
5. Ampullae Oleorum Chrismatis, et Catechumenorum.
6. Vasa ad lavandas manus cum mica panis.
7. Bombacium ad manus inunctas tergendas.

Pro baptismo, si ministrandus:²⁵¹

1. Rituale Romanum.
2. Pelvicula cum sale.
3. Vasa Oleorum Catechumenorum et Chrismatis, cum bombacio.
4. Stola et pluviale albi coloris.
5. Linteolus ad abstergendum caput infantis.
6. Alius linteus aptatus pro veste candida.
7. Cereus accendendus.

Caput II.

De sacris ritibus Sabbato sancto peragendis.

§. I. De principio Officii, usque ad benedictionem cerei.

1. Extra ecclesiam excutitur novus ignis e silice, et accenduntur carbones in foculo.

2. Hora competenti, quatuor clerici accipiunt superpellicea in sacristia, et disponunt omnia suis locis.

3. Dato signo cum crotalo, Celebrans, lotis manibus, accipit supra cottam amictum, albam, cingulum, stolam et pluviale coloris violacei.

4. Proceditur²⁵² ad portam principalem, hoc ordine:

Primus clericus manibus junctis.

Tertius clericus cum cruce processionali.

Celebrans inter clericos secundum et quartum,

5. Extra portam clericus cum cruce sistit in limine portae, renes eidem vertens, facie Crucifixi versa ad Celebrantem.

6. Celebrans ante mensam, collocatam inter ipsum et crucem.

7. Ibidem stans, et ex Missali super legile legens, benedicit ignem tribus Orationibus; deinde unica Oratione grana incensi.

²⁵¹ Donosimo radi potpunosti.

²⁵² Ako polaze ispred velikog oltara, tada treba da svi genuflectiraju osim onoga, koji križ nosi, dok se celebrant duboko nakloni. Na sv. grob, gdje je izložen presv. Sakramentat, kao ni na oltar, gdje se nalazi ciborij, ne treba se osvrtnati.

8. Dum Celebrans benedicit incensum, primus clericus accipit forcipe novum ignem benedictum, et ponit in thuribulo.

9. Celebrans imponit cum benedictione et osculis incensum in thuribulo, deinde aspergit ignem et grana, dicens Antiphonam *Asperges me* etc.,²⁵³ et eadem thurificat.²⁵⁴

10. Thuriferarius recepto thuribulo ponit alium novum ignem in eo.

11. Celebrans, deposito pluviali ac stola coloris violacei, accipit manipulum, stolam in humero sinistro, more diaconorum, et dalmaticam albi coloris.

12. Interim secundus clericus accendit candelam de novo igne, et recondit in laterna, et quartus accipit pateram cum granis incensi.

13. Celebrans iterum ponit incensum in thuribulo, cum benedictione et osculis, et postea accipit arundinem.

14. Proceditur ad benedictionem cerei, ordine sequenti:

Clericus cum granis incensi a dexteris, et thuriferarius a sinistris.

Tertius clericus cum cruce.

Celebrans cum arundine, et secundus clericus cum laterna a sinistris ejus.

15. Clerici cum granis, thuribulo et cruce ingrediuntur ecclesiam, et sistunt, quando Celebrans ingressus fuerit januam ecclesiae.

16. Celebrans ingressus ecclesiam inclinatur arundinem, et accensa ex laterna una ex tribus candelis per secundum clericum, genuflectit,²⁵⁵ genuflectentibus omnibus, excepto tantum clerico portante crucem.

17. Celebrans genuflexus, clara voce dicit:²⁵⁶ *Lumen Christi*; tum surgit, surgentibus omnibus, et clerici respondent: *Deo gratias*.

18. Proceditur usque ad medium ecclesiae, ubi secundo fiunt omnia, ut supra, accensa secunda candela; praeter modulationem vocis, quae alta esse debet.

19. Proceditur tandem ante gradus altaris, et accensa tertia candela, tertio fiunt antedicta cum altiori voce.

§. II. De benedictione cerei.

1. Responso pro tertia vice, post *Lumen Christi*, a clericis *Deo gratias*, surgunt omnes, et formant rectam lineam cum Celebrante in medio eorum ante altare.²⁵⁷

²⁵³ Sine cantu et sine Psalmo.

²⁵⁴ Medutim se ugase sva svijetla u crkvi osim onih, koja gore pred presv. Sakramentom.

²⁵⁵ Poklekne jednim koljenom, a tako i ostali.

²⁵⁶ Ili pjeva spuštajući glas kod zadnje stavke za malu tercu (ut--la). Istim glasom i tonom odgovaraju pjevači: *Deo gratias*.

²⁵⁷ Stoje pred oltarom ovako poredani:

2. Secundus clericus secedens deponit laternam²⁵⁸ super credentiam; et accipit Missale²⁵⁹ pro Praeconio, et tradit illud Celebranti, qui vicissim dat illi arundinem.

3. Celebrans tenens Missale in manibus, genuflectit²⁶⁰ in infimo gradu altaris, et non praemisso: *Munda cor meum, dicit tantum: Jube Domine benedicere. Dominus sit in corde meo, et in labiis meis, ut digne et competenter annunciem suum Paschale Praeconium. Amen.*

4. Deinde surgens, ac facta cum omnibus²⁶¹ genuflexione altari, accedit²⁶² ad legile paratum in plano evangelii pro Praeconio hoc ordine:

Thuriferarius habens a dexteris quartum clericum cum granis incensi.

Tertius clericus cum cruce habens a sinistris secundum clericum cum arundine.

Celebrans cum Missali.

5. Cum pervenerint ad legile,²⁶³ supradicti sic apud illud se disponunt recta linea, et vertentes faciem²⁶⁴ sicut Celebrans:

Celebrans ponit Missale super legile.

Clericus cum cruce a dexteris Celebrantis.

Thuriferarius a dexteris supradicti cum cruce.

Clericus cum arundine a sinistris.

Clericus cum granis a sinistris arundinis.

6. Celebrans accedente thuriferario incensat²⁶⁵ Missale apertum super legile; et incipit Praeconium: *Exsultet* etc. clara et hilari voce.

7. Ad verba: *Curvat imperia*, infigit grana incensi,²⁶⁶ hoc ordine:

	1		
4	2	5	
	3		

8. Quartus clericus deponit in credentia pateram, ubi erant grana incensi, et accipit virgam cum candelula superinflexa, et redit ad pristinum locum a sinistris clerici cum arundine.

9. Ad verba: *Rutilans ignis accendit*, Celebrans ex arundine cereum accendit.²⁶⁷

²⁵⁸ Kad zapali treću svijeću na trski, ugasi onu u svjetiljci.

²⁵⁹ Ili evanđelistar.

²⁶⁰ Ostali stoje.

²⁶¹ Osim dvojice, koji drže križ i trstiku.

²⁶² Okrenu se za lijevom rukom.

²⁶³ Stoji na mjestu, gdje se u svečanoj misi pjeva evanđelje ili bolje reći, gdje subđakon drži knjigu kod pjevanja evanđelja.

²⁶⁴ Stoje raspoređeni kao gore pod 257, samo što tamo gledaju prema oltaru, a ovdje s celebrantom kao đakon, kad pjeva evanđelje.

²⁶⁵ Kao kod evanđelja u svečanoj misi.

²⁶⁶ Poslije riječi *curvat imperia* pode s klerikom, koji drži zrna tamjana, k svijeći te stavi u nju zrna tamjana; poslije toga se vrati i nastavi pjevanje.

²⁶⁷ Pomoću nažigača, što ga drži četvrti klerik.

10. Ad verba: *Apis mater eduxit*, quiescit donec quartus clericus ex cereo, per candelulam in virga lampadem,²⁶⁸ vel lampades accendat.

11. Finito Praeconio²⁶⁹ Celebrans claudit Missale: secundus clericus firmat arundinem in sua basi a latere evangelii: tertius deponit crucem in latere epistolae.

12. Deinde, praecedentibus thuriferario, cum clerico de granis a sinistris, ac secundo et tertio clerico, facta genuflexione altari, revertitur²⁷⁰ in sacristiam.

13. Ibi depositis paramentis albis, accipit manipulum, stolam et planetam coloris violacei.

§. III. De Prophetiis.

1. Celebrans paratus, ut supra, praecedentibus clericis, procedit ad altare.

2. Facta reverentia cruci²⁷¹ ascendit ad altare, osculatur illud in medio, et accedit ad cornu epistolae.

3. Ibi alta voce legit²⁷² duodecim Prophetias, Orationes et Tractus: genuflectens cum omnibus, dum ante Orationes, excepta ultima, dicit: *Flectamus genua*; et clericus surgens respondet: *Levate*.

4. Completa ultima Oratione, Celebrans, facta ibidem reverentia cruci, descendit ad scabellum in plano epistolae, et deponit planetam et manipulum.

5. Si ecclesia habuerit Fontem baptismalem, Celebrans accipit pluviale violaceum, et sedet. Si autem Fontem non habet, accedit sine casula ante altare pro Litaniis, ut infra §. VI.

6. Procedamus nunc ad benedictionem Fontis, ne aliquid in hoc Memoriali desideretur.

§. IV. De benedictionis Fontis.

1. Sedente Celebrante, ut supra, primus clericus amovet cereum accensum e candelabro, et accedit ante altare.

2. Tertius clericus accipit crucem et similiter venit ad altare.

3. Duo alii clerici accedunt ad Celebrantem.

4. Celebrans surgens incipit²⁷³ alta voce Tractum: *Sicut Cervus* etc., ut infra,²⁷⁴ quod lente prosequetur cum suis clericis.

²⁶⁸ Što visi pred velikim oltarom.

²⁶⁹ Kod nas poslije riječi: *et Antistite nostro N.* dodaje se: *nee non gloriosissimo imperatore ac rege nostro N.*: dok se dio *Respice* etc. sve do završetka ispušta, te se odmah završuje: *Per Dominum* etc.

²⁷⁰ Ako je kod sjedala pripravljeno ljubičasto misno odijelo, polaze ona mo; tu se celebrant preobuče te polazi k oltaru, da čita profecije.

²⁷¹ Celebrant se duboko nakloni, a ostali genufektiraju.

²⁷² Ako su pjevači nazočni, tada oracije može pjevati. Kod profecija drži ruke kao kad u misi čita epistolu, a oracije govori ili pjeva raširenih ruku.

²⁷³ Može početi, kad napravi reverenciju oltaru. Ako su pjevači, tada oni pjevaju.

²⁷⁴ Gledaj u misalu.

5. Inchoato Tractu, dirigitur Processio ad Fontem, facta reverentia altari,²⁷⁵ hoc ordine:

Clericus cum cereo.

Clericus cum cruce.

Celebrans medius inter clericos, recitans, tecto capite, Tractum.

6. Ante cancellos Fontis sistant omnes, et Celebrans, facie versa ad crucem, expleto Tractu dicit:²⁷⁶ *Dominus vobiscum*, et Orationem: *Omnipotens sempiternae Deo* etc. sustinente librum quarto clerico.

7. Clericus cum cereo, et deferens crucem ingrediuntur cancellos baptisterii, si loci capacitas sinat; stabunt vero semper ante faciem Celebrantis.

8. Celebrans accedit prope Fontem, et dicit²⁷⁷ secundam Orationem, et Praefationem, ut in Missali, tenens semper manus junctas.

9. Intra Praefationem, juxta proprios rubricae locos, haec peragit:

Post verba: *Gratiam de Spiritu Sancto*, dividit aquam manu dextera in modum crucis, et immediate manum tergit.

Post verba: *Non inficiendo corrumpat*, tangit aquam manu, et deinde tergit.

Post verba: *Indulgentiam consequatur*, facit tres cruces supra Fontem manu dextera.²⁷⁸

Post verba: *Super te ferebatur*, dividit manu dextera aquam, et effundit versus quatuor mundi partes, Orientem, Occidentem, Aquilonem, et Austrum, hoc modo

1
3 4
2

Post verba: *In nomine Patris* etc., mutat vocem in modum lectionis.

Post verba: *Tu benignus adspira*, halat ter in aqua in modum crucis.

Post verba: *Purificandis mentibus efficaces*, immittit aliquantulum cereum in aquam, dicens:²⁷⁹ *Descendat in hanc plenitudinem* etc., et extrahit. Immittit secundo profundius, et tono aliquanto altiori repetit: *Descendat in hanc* etc., et pariter extrahit. Immittit tertio usque ad fundum, et altiori adhuc voce repetit: *Descendat* etc., et non extrahit.

Ter sufflat immediate in aquam in formam tridentalem, juxta figuram in Missali, et prosequitur: *Totamque hujus aquae* etc.

Post verba: *Foecundet effectu*, extrahit cereum, qui panno abstergitur.

10. Prosequitur Praefationem, quam concludit humiliori voce, dicendo: *Per Dominum nostrum* etc., et adstantes respondent: *Amen*.

²⁷⁵ Celebrant se duboko nakloni, ostali genuflektiraju, osim one dvojice, koji nose svijeću i križ.

²⁷⁶ Ili pjeva tono feriali.

²⁷⁷ Ili pjeva; licem okrenut k svetištu (prema istoku).

²⁷⁸ Ne tićući vode.

²⁷⁹ Ako je prefaciju pjevao, pjeva i ovo.

11. Secundus clericus accipit vas pro aqua benedicta, et cum eo haurit aquam ex Fonte.²⁸⁰

12. Celebrans, accepto aspersorio intincto in aqua Fontis, aspergit se,²⁸¹ et circumstantes; deinde, medius inter clericos, aspergit omnes per ecclesiam de dicta aqua, et revertitur ad Fontem.

13. Extrahitur aqua benedicta pro fontibus lustralibus, benedictionibus domorum et esculentorum, ac aspersione in crastinum.

14. Celebrans accedens ad Fontem, infundit in aquam²⁸² oleum Cathecumenorum in modum crucis, dicens: *Sanctificetur* etc.

15. Deinde similiter Chrisma, dicens: *Infusio Chrismatis* etc.

16. Tandem infundit simul utrumque Oleum, pariter in modum crucis, dicens: *Commixtio Chrismatis* etc.

16. Miscet manu sua olea infusa cum aqua, et spargit per omnem Fontem.

18. Abstergit manum bombacio: deinde lavat manus cum mica panis.²⁸³

§. V. De baptismo parvulorum.²⁸⁴

Duo potissimum (verba sunt Ritualis Romani), *ex antiquissimo Ecclesiae ritu, sacri sunt dies, in quibus solemniter caeremonia hoc sacramentum administrare convenit: nempe Sabbatum sanctum Paschae, et Sabbatum Pentecostes, quibus diebus baptismalis Fontis aqua rite consecratur.* Ad parvulorum igitur baptismum solemniter administrandum Celebrans, expleta, ut supra, Fontis benedictione, ordine, ut infra, procedat.

1. In fine benedictionis Fontis disponuntur baptizandi cum eorum patrinis extra limen ecclesiae.

2. Celebrans, lotis manibus, praecedente clerico cum cruce, et remanente apud Fontem alio clerico cum cereo, accedit cum aliis duobus clericis ad limen ecclesiae.

3. Ibi Celebrans procedit, ut in Rituali, ad catechismum etc., usque ad introductionem infantis in ecclesiam; pro qua

4. Celebrans imponit super infantem extremam partem stolae, pendente a suo humero sinistro, et introducit eum in ecclesiam, dicens: *N. ingredi in templum Dei* etc.

5. Deinde dicto: *Credo* et *Pater noster*, versis renibus ostio cancellorum baptisterii, dicat exorcismum: tangat saliva aures et nares infantis: eundemque Oleo Cathecumenorum ungit in pectore et inter scapulas.

²⁸⁰ Ako je voda blagoslivana u većoj posudi, tada iz nje zagrabi vode, koliko će trebati za krštenje, te naliže u krstionicu.

²⁸¹ Ne govoreći ništa.

²⁸² U onu vodu u krstionici, a ne u druge posude.

²⁸³ Krstionica se zatvori, da ne bi vjernici iz nje uzimali vodu za škropljenje. — Gdje se ne blagoslivlje krsna voda, svećenik poslije profecija blagoslovi vodu u sakristiji običnim načinom, a stavi se u škropionice po crkvi poslije retka: *Peccatores* u litanijama.

²⁸⁴ Gledaj bilješku 251.

6. Stans ibidem extra cancellos Celebrans deponit pluviale et stolam coloris violacei, et sumit stolam et pluviale albi coloris.

7. Praecedente cruce ingreditur baptisterium, in quod ingrediuntur patrini cum infantibus.

8. Celebrans ad Fontem interrogat: *N. Credis etc.? N. Vis baptizari?*

9. Responso a patrinis: *Volo*, Celebrans procedit ad baptismum vel per immersionem, si in baptisterio sit tantummodo unicus fons continens aquam benedictam;

vel per infusionem, si habeatur duplex fons: alter cum aqua benedicta, et alter vacuus, qui per foramen excurrere faciat in sacrum aquam baptismalem, profluentem e capite infantis baptizati super eundem Fontem vacuum.

10. *Si baptizet per immersionem*: Celebrans, accipiens infantem, ac ipse solus eum sustinens, caute caput ejus immergit, et trina mersione baptizat, et semel tantum dicit: *N. Ego te baptizo etc.*, et infantem, completa forma, statim tradit susceptoribus.²⁸⁵

11. *Si vero per infusionem*: tunc patrino vel matrino, vel utroque infantem tenente super altero fonte vacuo sine aqua, Celebrans vasculo accipit aquam baptismalem ex altero fonte, et de ea ter fundit supra caput infantis in modum crucis, et simul verba proferens, semel tantum, distincte et attente dicat: *N. Ego te baptizo etc.*

12. Abstergo capite infantis, Celebrans dicens: *Deus omnipotens etc.*, sacro Chrismate inungit summitatem capitis baptizati.

13. Deinde, data veste candida et candela accensa, et dicto: *N. Vade in pace etc.*, patrinus admonet, et parentes infantis admoneri curat, ut in Rituali.

14. Celebrans lavat manus, et depositis pluviali ac stola albis, resumit stolam et pluviale violaceum.

§. VI. De Litanis et Missa cum Vesperis.

1. Praecedente clerico cum cereo et cruce processionali, Celebrans subsequitur cum suis clericis, et redit ante altare.

2. Cereus figitur in proprio candelabro, et crux deponitur in cornu epistolae.

3. Celebrans, stans ante altare, deponit pluviale tantum.

4. Idem²⁸⁶ genuflexus,²⁸⁷ omnibus similiter genuflectentibus, recitat Litanias ex Missali, posito super scabello ante seipsum.

²⁸⁵ Kumovima.

²⁸⁶ Ako se ne blagoslivlje voda, onda odmah poslije onoga, što se veli gore u točki 5. §. III., slijedi, što se veli u ovoj točki.

²⁸⁷ Ako pjevači pjevaju litanije, tada celebrant legne pred oltar kao kod obreda s asistencijom đakona i subđakona, i digne se, kad pjevači pjevaju: *Precatores*, te napravivši propisanu reverenciju prema oltaru polazi u sakristiju, da se obuče u bijelo odijelo za misu. Pjevači treba, da polakše pjevaju. Dok se celebrant oblači, dotle se makne s oltara ljubičasti antependij, stavi cvijeće na oltar, svijeće upale i sve drugo priredi. Celebrant priređen za sv. misu dolazi k oltaru, a pjevači su dotle svršili Litanije do *Christe exaudi nos*, te sad počnu svečani *Kyrie eleison* za misu.

5. Clerici respondent, et repetunt omnia, quae Celebrans dicit.²⁸⁸
 6. Ad versiculum *Peccatores*, tollitur pallium violaceum ab altari, acceduntur candelae, et vasa florum inter candelabra apponuntur.

7. Celebrans prosequitur Litanias, usque ad: *Christe exaudi nos*, inclusive.

8. Surgit Celebrans, et praecedentibus clericis, accedit in sacristiam; ubi, deposita stola violacea, accipit manipulum, stolam et planetam albi coloris.

9. Celebrans comitatus a clericis, ut supra, redit ad altare,²⁸⁹ ante cujus gradus facit Confessionem de more, cum Psalmo *Judica me* etc. et *Gloria Patri*.

10. Ascendit altare, completaque Oratione: *Aufer a nobis* etc., in ejus medio, dicit immediate: *Kyrie eleison*, ut alias, cum non legatur Introitus.

11. Ad *Gloria in excelsis* pulsantur campanae,²⁹⁰ quae usque ad hanc horam siluerant.

12. Post Epistolam Celebrans dicit²⁹¹ ter *Alleluja* elevando gradatim vocem, et clerici, post quamlibet vicem, in eodem tono repetent illud, et Celebrans prosequetur Versiculum et Tractum.

13. Non dicitur *Credo*, et post *Dominus vobiscum* non legitur Offertorium:²⁹² non dicitur *Agnus Dei*, neque datur hodie osculum pacis.

14. Loco Antiphonae *Communio*, dicuntur Vesperae, ut in Missali, videlicet:

15. Celebrans in cornu epistolae dicit²⁹³ Antiphonam *Alleluja* etc., et cum clericis prosequetur Psalmum *Laudate* etc., et in fine repetitur *Alleluja*.

16. Deinde subdit Antiphonam: *Vespere autem*²⁹⁴ etc., cum Canticum *Magnificat*.

17. Repetita Antiphona *Vespere* etc., Celebrans accedit ad medium altaris, osculatur illud, et versus ad populum dicit: *Dominus vobiscum*, et postea Orationem in solito cornu epistolae.

18. Post *Ite Missa est* additur *Alleluja, Alleluja*.

19. Completo Evangelio s. Joannis, revertitur in sacristiam, et missalia paramenta deponit.

²⁸⁸ Celebrant dakle ima govoriti na pr. *Pater de coelis Deus, miserere nobis* . . . *Sancta Maria, ora pro nobis*; a klerici za njiju ponavljati.

²⁸⁹ Načini reverenciju oltaru.

²⁹⁰ I orgulje se oglase; snimaju se zastori sa slika na oltaru. Ako je sada nezgodno, može se to učiniti poslije mise.

²⁹¹ Ako pjeva, pjevači mu odgovaraju.

²⁹² Prefacija, *Communicantes* i *Hanc igitur* posebni.

²⁹³ Ako su pjevači, tada pjevaju antifonu i psalam tako, da se razdijele u dva kora, ili tako, da jedan kor čine pjevači, a drugi celebrant s klericima.

²⁹⁴ Ako se pjeva, tada celebrant stojeći na strau epistole intonira: *Vespere autem sabbati*, dalje nastave pjevači. I ovdje vrijedi, što je rečeno u prijašnjem broju.